

Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Terveysten edistämisen koulutusohjelma
Ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Johtajuus

Liisa Miettinen

Ehkäisevän perhetyön malli Kerimäellä

Opinnäytetyö 2012

Sisältö

1 Johdanto.....	3
2 Ehkäisevä perhetyö.....	4
2.1 Lainsäädäntö.....	4
2.2 Perhetyön sisältö ja toimijat.....	6
2.3 Perhetyön työorientaatiot.....	8
3 Kehittämistehtävän tavoitteet ja toteuttaminen.....	12
3.1 Tavoitteet ja kehittämistehtävät.....	12
3.2 Kerimäki.....	13
3.3 Aineiston keruu ja analysointi.....	13
3.4 Mallintaminen.....	17
4 Arki, voimavarat ja vanhemmuus.....	23
5 Kerimäen ehkäisevän perhetyön nykytila.....	29
6 Vanhemmuutta voimavaraistavan vuorovaikutussuhteen malli.....	32
7 Pohdintaa.....	38
7.1 Kehittämistehtävän prosessikuvausta ja etiikkaa.....	38
7.2 Mallin soveltaminen käytäntöön.....	41
Kuvat.....	47
Lähteet.....	48
Liite	
Saatekirje ja kyselylomake	

1 Johdanto

Aloitin työni sosiaaliosaston perhetyöntekijänä Kerimäellä keväällä 2011. Edeltäjäni oli toiminut pitkään kotipalvelutyöntekijänä, ja ehkäisevä perhetyö oli muotoutunut sen mukaan lähinnä lastenhoito- ja ruuanlaittopalveluksi. Dokumentaatio oli ruokalistoja ja säätilastoja. Ehkäisevän perhetyön sisällöllisiä tarpeita kunnassa oli määriteltävä tarkemmin.

Aikaisemman kokemukseni mukaan tiesin verkostoitumisen olevan perhetyön lähtökohta. Tutustuttuani paikallisiin lapsiperheiden kanssa työtä tekeviin pyysin heidät mukaan tarveanalyysiin, jolla kartoitettaisiin kerimäkeläisten perheiden, työntekijöiden ja palvelutason huolia sekä voimavaroja. Työntekijät edustavat eri ammattiryhmiä ja kuuluvat hallinnollisesti eri sektoreille toimien kuitenkin samojen perheiden kanssa. Perheiden tarpeet ja tilanteet vaihtelevat myös, ja eri toimijoiden työn kohdentaminen on haasteellista, perheen tilanne saattaa vaatia rinnakkain toimimista ja asiakkaan tarpeiden lajittelua eri ammattiryhmien osaamisalueille.

Työssä määritellään aluksi ehkäisevää perhetyötä lakien, käsitteiden, kohteiden ja toimijoiden avulla. Ensimmäinen kehittämisiongelma on kuvata ehkäisevän perhetyön nykytilaa Kerimäellä. Nykytilasta nousevat teemat ehkäisevän perhetyön sisällöllisille tarpeille. Kehittämistehtävän toisen vaiheen tutkimusongelma on liittää nämä teemat malliin joka kuvaa eri vaiheisiin liittyvän vuorovaikutuksen sisältöä.

Kehittämistehtävässä luodun mallin avulla jäsennetään ja perustellaan ehkäisevää perhetyötä sekä sen dokumentointia. Ehkäisevän perhetyön kustannukset suhteessa huostaanottojen kuluihin ovat huomattavasti pienemmät ja seurauksiltaan inhimillisemmät.

2 Ehkäisevä perhetyö

Sosiaalityön kansainvälisen määritelmän mukaan sosiaalityön tavoitteena on edistää ihmissuhdeongelmien ratkaisua, elämänhallintaa ja itsenäistymistä. Vuorovaikutustilanteet ihmisen ja hänen elinympäristönsä välillä nähdään sosiaalityön kohteena. Sosiaalityön välineenä on sosiaali- ja käyttäytymisteoreettinen tieto. (www.sosweb.fi) Perhetyössä on keskeistä perheen oman toimintakyvyn parantaminen. Perhe nähdään perhetyössä systeeminä, jonka jäsenille muotoutuu ulkoisen ja näkyvän toiminnan ohella oma sisäinen vuorovaikutus. (Rönkä, Malinen ja Lämsä 2009, 18.)

2.1 Lainsäädäntö

Lain mukaan ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Näiden tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi, kuten lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa säädetään. Viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja tarjottava perheelle tarpeen mukaista apua riittävän varhain. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417: 2§.)

Kunnalla on velvollisuus järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana, ja sillä edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoidossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa ovat ehkäisevää lastensuojelua. (Lastensuojelulaki 12.2.2010/88: 3a§.)

Laki kehottaa kehittämään palveluita ja huolehtimaan siitä, että näiden palvelujen avulla tuetaan vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lasten kasvatuksessa ja myös saadaan selville lapsiperheiden erityisen tuen tarve. Kunnan on tarvittaessa järjestettävä erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa. (Lastensuojelulaki 12.2.2010/88: 8§.)

Vuoden 2010 lopulla parannettiin avohuollon asiakkuudessa olevan lapsen mahdollisuuksia saada tarvitsemaansa tukea ja palveluja, erityisesti kotipalvelun saatavuutta ja vahvistaa perhetyötä osana avohuollon tukitoimia. Perhetyötä ei pidetä kotipalvelun korvikkeena, vaikka kotipalvelun saatavuus on rajusti laskenut viime vuosina. Vaikka perhe sosiaalityöntekijänkin arvion mukaan tarvitsisi tukea, se voi jäädä täysin ilman palveluja. Lakimuutoksen perusteluissa täsmennetään, että kotipalvelu on matalan kynnyksen palvelu arkiaskareissa selviytymiseen ja perhetyö tulee kysymykseen vasta, kun perheessä on vakavia ongelmia. (www.sosiaaliportti.fi.) Ehkäisevän perhetyön osuus sosiaalitoimen alaisesta perhetyöstä on siis kotipalvelua, jos sitä on kunnassa tarjolla. Sosiaalitoimen alainen perhetyö on lain mukaan kohdennettava vain lastensuojelun asiakkaille.

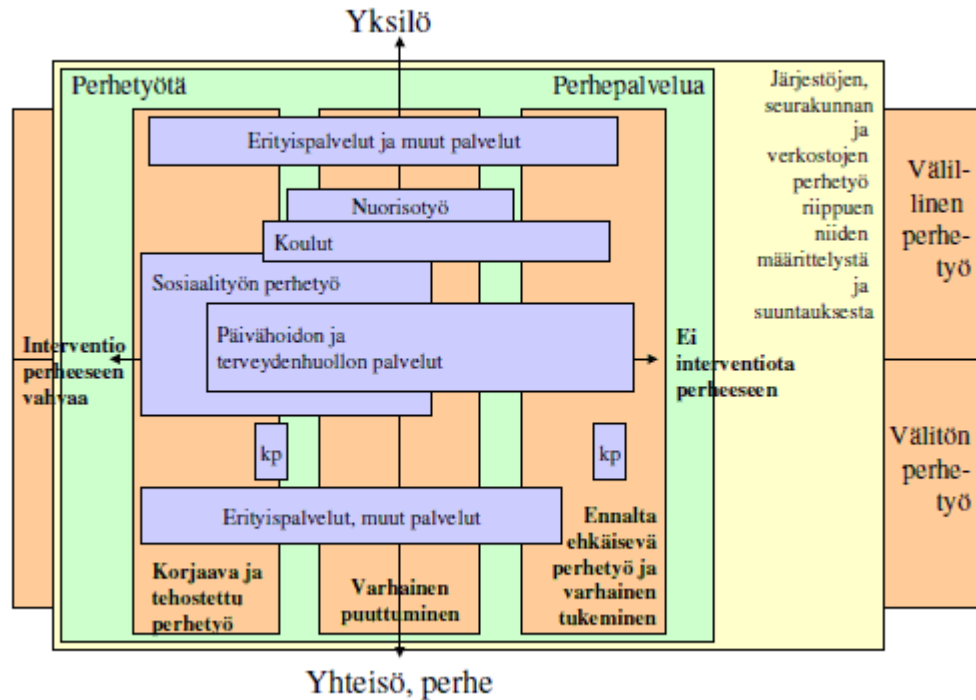
Lastensuojelu on lapsi- ja perhekohtaista ja siihen liittyviä käsitteitä ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tarvetta voidaan vähentää havaitsemalla varhain lasten ja nuorten huolenpitoon ja kasvatukseen liittyvät ongelmatilanteet. Peruspalveluissa perheille voidaan tarjota varhaista tukea niistä selviytymiseksi. (www.sosiaaliportti.fi.)

Ehkäisevä lastensuojelu tarjoaa erityistä tukea silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Ehkäisevä lastensuojelu on suunnitelmallinen ja tavoitteellinen toimintamuoto. Laki ohjeistaa kaikki toimijat ennaltaehkäisyyn lapsiväestön hyvinvoinnin ylläpidossa, turvaamisessa ja kehittämisessä. Laki sisältää myös säännökset lasten, nuorten ja perheiden tarvitseman kasvatuksellisen tuen sekä koulunkäyntiin liittyvän tuen järjestämisestä. Laissa edellytetään, että lapsen tuen ja suojelun tarve otetaan huomioon aikuisille suunnatuissa palveluissa. (www.sosiaaliportti.fi.)

2.2 Perhetyön sisältö ja toimijat

Perhetyötä voi määritellä käsitteen, kohteen ja toimijoiden avulla sekä kuvalla 1, (s. 7) joka selvittää työn eri osa-alueita ja tasoja peruspalveluista lastensuojeluun. Ehkäisevän työn ytimenä on ajatus varhaisen ja oikea-aikaisen tuen suuntaamisesta siten, että tavoitteena on perheiden elämäntilanteiden vaikeutumisen pysäyttäminen ja suuntaaminen toisin. Ongelmia ehkäistään ja tarvittaessa korjataan. Usein puhutaan ehkäisevästä perhetyöstä tai ehkäisevästä lastensuojelutyöstä. Ehkäisevää työtä on jäsennetty primaari-, sekundaari ja tertiääritasoille. Ehkäisevä elementti on mukana kaikessa perheitä auttamaan pyrkivässä työssä. (Rantalaiho 2003.) Tuen muodon mukaan perhetyötä on lisäksi jäsennetty teho-, muutos- ja vertaistueksi sekä alku- ja kokoavuksi (Berg 2000). Hurtig kuvaa intensiteetin ja sisällön vaihteluita tuen- ja kontrollintarpeen erilaisina yhdistelminä. Ehkäisevän perhetyön tarkoitus on löytää asiakkaat riittävän ajoissa ja tarjota räätälöityä ensiapua perheen arjen turvaamiseksi. (Hurtig 2008.)

Perhetyö on usein moniammatillista työtä, jossa yhdistyy monen erikoisalan tieto ja osaaminen. Neuvola, kotipalvelu, sosiaalitoimi, koulu, perhe- ja kasvatuseuvola, lastensuojelulaitokset ja sairaalat tekevät perhetyötä. Organisaatioiden rajat ja hallinnolliset jaot ylittyvät usein juuri perhetyön nimissä. (Nätkin ja Vuori 2007, 7.) Perhetyön keskeinen jännite on erottaa ennaltaehkäisevä, kaikille avoin perhepalvelu tarkasti suunnatusta interventtiosta. Tärkein rajalinja kulkee siinä, missä työn kohteena ovat kaikki perheet vs. moniongelmaiset paljon tukea tarvitsevat. (Uusimäki 2005, 34.) Kiistoja nousee siitä, miten paljon palveluaan, mihin asti puututaan ja tarjotaanko palveluja kaikille. (Nätkin ja Vuori 2007,17.)

Kuva 1. Perhetyön tasoja (Airto, Helavirta, Kurkinen, Loponen ja Uusimäki 2005, 184).

Kuvassa 1 vaakasuuntaa kuvaa perheeseen tehtävän intervention vahvistumista siirryttäessä oikealta vasemmalle. Samassa ulottuvuudessa ennalta ehkäisevä perhetyö, varhainen tukeminen ja puuttuminen sekä tehostettu ja korjaava perhetyö on erotettu toisistaan. Nämä muodot eivät kuitenkaan ole toisistaan irrallaan tai toisiaan poissulkevia. Intervention vahvistuessa aikaisemmat toimintamuodot pysyvät ennallaan ja jatkuvat, mutta niiden lisäksi perhetyöhön tulee uusia painotuksia. Ennalta ehkäisevän perhetyön sarake olisi voitu siis piirtää koko alueelle, varhainen tukeminen lähes koko alueelle, varhainen puuttuminen yli puoleen alueesta ja pienimmälle alueelle korjaava perhetyö. Eri osa-alueet ja intervention vahvuutta kuvaavat perhetyön määritelmät on piirretty kuvioon erillisiksi, jotta kuvio olisi selkeämpi. (Airto ym. 2005, 184 -188.)

Kuvassa 1 pystysuuntaa kuvaa perhetyön toteuttamisen kohdetta. Ylhäällä työ kohdistuu yksilöön sekä sitä kautta ja/tai sen välityksellä perheeseen ja alhaalla työn kohteena on koko perhe tai yhteisö. Perheeseen kohdistuva perhetyö voi suuntautua siihen ympäröivän yhteisön kautta yhdyskuntatyönä, jolla pyritään vaikuttamaan asukkaiden elinolosuhteisiin ja aktivoimaan heitä vaikuttamaan

itse. Lapsiperheiden perhetyö määrittyy taustaorganisaatioiden mukaan joko ennalta ehkäiseväksi tai korjaavaksi työksi. Peruspalveluissa perhetyö mielletään usein ennaltaehkäiseväksi, jolloin kyseeseen tulevat terveydenhuollon, päivähoidon ja kodinhuollon antama tuki ja apu lapsiperheille. Peruspalvelujen perhetyö on lähinnä arjessa auttamista, neuvomista ja ohjaamista muiden palvelujen piiriin perheen tarpeiden mukaisesti. Samalla pyritään vahvistamaan ja löytämään perheen omat voimavarat ongelmien ratkaisemiseen. (Airto ym. 2005, 184 -188.) Kun perhetyötä tehdään osana lastensuojelun avohuoltoa, on kontrollin elementti aina läsnä. Perhetyöstä tehdään silloin aina päätös ja tukitoimen järjestäminen tavoitteineen kirjataan asiakassuunnitelmaan. (www.sosiaaliportti.fi.)

Lastensuojelun perhetyössä edellä kuvailtu ennaltaehkäisevän perhetyön vuorovaikutuksellisuus muuttaa muotoaan kontrolloivampaan suuntaan. Työssä perhe nähdään silloin enemmän kohteena. Joko perheelle tai sen kanssa tehdään jotain. Perheen tilaa selvitetään tai sen toimivuutta arvioidaan. Neuvonta, valistaminen, kasvattaminen, auttaminen, palveleminen, aktivoiminen, valmentaminen, tarjoaminen ja konsultointi ovat kaikki käsitteitä, jotka yhdistetään lastensuojelun perhetyöhön. Yleensä perhe pyritään pitämään koossa, mutta joskus lapsi joudutaan erottamaan vanhemmistaan ja sijoittamaan toisen perheen kasvatettavaksi. Perhetyö voi tarkoittaa myös sitä, että perhe otetaan huomioon, jos sen jäsentä ei pystytä yksin auttamaan. (Nätkin ja Vuori 2007, 8.)

2.3 Perhetyön työorientaatiot

Palveluohjauksellinen työote kuvaa perhetyön lähestymistapaa. Dialogisen vuorovaikutuksen kuvailu on tässä kehittämistehtävässä merkityksellistä, sillä sekä Niskalan (2008) mallin suhdetyö että palveluohjauksellisen työotteen intensiivisin asiakastyö perustuvat dialogille.

Palveluohjaus

Tämän kehittämistehtävän mukaan kerimäkeläisessä perhetyössä tavoitteena on vanhemmuutta voimavaraistava, vuorovaikutuksellinen tuki. Perhetyö on palveluohjauksellisen työotteen intensiivisintä tasoa. Perhetyön ja palveluohja-

pelkkään neuvontaan ja ohjaukseen liittyvällä tasolla. Tätä tasoa voidaan verrata perusterveydenhuoltoon tai sosiaalihuoltoon, ja sen tavoitteena on mahdollisimman varhainen avun tarjoaminen. Perustasolla on sähköinen neuvonta, jolloin asiakas itse kykenee hakemaan tietoa. (Hänninen 2007.)

Palveluohjauksen tärkeimpiä elementtejä ovat asiakkaan ja palveluohjaajan todellinen ja aito kohtaaminen (Suominen & Tuominen 2007). Luottamuksellisuus, tasavertaisuus, henkilökohtaisuus, vastavuoroisuus, epävarmuuden sietäminen, tukeminen ja joustaminen kuuluvat käsitteisiin. Luotetaan siihen, että voimavarat löytyvät suhteesta ja valmista käsikirjoitusta ei ole. (Suominen 2002.) Aidon kohtaamisen osatekijät mahdollistavat dialogin, läsnäolon, jossa ei ole valmiita vastauksia, vaan niitä etsitään, ja huonot ja hyvät asiat kohdataan yhdessä, sillä sekä asiakkaalla että työntekijällä on oma asiantuntijuutensa (Hänninen 2004).

Dialogi

Sana dialogi tulee kreikan kielestä ja sen kantasanat ovat dia, joka tarkoittaa läpi, ja logos, joka tarkoittaa merkitystä. Merkitys virtaa siis puheen läpi tai kautta. Dialogi – käsitteen suomen kielen vastine on kuunteleva keskustelu. Dialogi on avointa ja suoraa keskustelua, jossa tavoitellaan yhteistä ymmärrystä. Dialogin tarkoituksena on synnyttää tila, jossa tilannetta tutkitaan yhdessä. Kummankin dialogiin osallistuvan todellisuus saa olla olemassa ja molempien kiinnostuksen kohteena. Jos molemmat osapuolet käyvät vain kahdenvälistä yksinpuhelua tai ammattilainen käyttää asiakkaan kanssa asiantuntijakieltä keskustelu ei välttämättä ole kuuntelevaa. (kasvunkumppanit.thl.fi.)

Dialogissa hyväksytään ihmisten eroavia näkemyksiä erilaisina totuuksina. Parhaat ja luovimmat ratkaisut eri tilanteisiin löytyvät, kun erilaisille näkemyksille annetaan tilaa, ja kaikki osapuolet saavat kokemuksen kuulluksi tulemisesta. Perhettä sekä lasta ja nuorta olisi hyvä opetella kuuntelemaan heitä koskevissa palveluissa. Kuunteleminen lisää myös työn tehokkuutta. Jos asiakkaan tilanteeseen löydetään heti alussa luova ratkaisu yhdessä asiakkaan kanssa, myöhemmissä palveluissa luultavasti säästetään. Kuuntelevassa keskustelussa on ensin kuunneltava, sillä jo kuulluksi tuleminen on ihmiselle voimia antava koke-

mus. Se vähentää kaikkien perheenjäsenten stressiä, huolta ja hätää. Asiakkaassa valjastuvat ne voimavarat, joita hän ei ole tiennyt olevan olemassa tai joita hän ei ole saanut käyttöönsä. (kasvunkumppanit.thl.fi.)

Merkkejä kuulluksi tulemisesta havaitaan synnynnäisellä tarkkuudella ja taidolla. Kuulluksi tuleminen välittyy kuuntelijan lähettämistä pienistä mutta selkeistä viesteistä. Esimerkkeinä kuuntelijan ilmeen pieni myötäelävä muutos, ele, joka peilaa kuunneltavan elettä tai äännähdys tai lause, jonka painotus, sävy ja syke ovat samanlaiset kuin kuunneltavalla. (kasvunkumppanit.thl.fi.)

Ihminen saa voimaa siitä, että lähimmäinen arvostaa häntä. Asiakaskin tarvitsee tunteen siitä, että työntekijä arvostaa häntä. Silloin asiakas voi löytää itsekkin ratkaisuja hankaliin kysymyksiinsä. Perheiden parissa työskentelevällä on oltava asiakasta kohtaan kunnioittava, kiinnostunut ja myötätuntoinen asenne, jolloin he voivat käydä kuuntelevaa keskustelua ja ratkaista ongelmia luovasti yhdessä. Kun työntekijä kunnioittaa asiakastaan, hän ymmärtää, ettei pysty tietämään asiakkaan puolesta, mitä tämä tarvitsee. Sen selvittämiseen tarvitaan kuuntelevaa ja luovaa tilaa eli dialogia. Jokaisella ihmisellä, perheellä ja lapsilla, on oma todellisuutensa. Kukin havaitsee, aistii ja kokee tilanteet ainutkertaisina liittäen niitä omaan kokemuksenttäänsä ja vasta siinä tilanteet voivat saada merkityksen. (kasvunkumppanit.thl.fi.)

Uutta voi oppia jokaisen ihmisen ja tilanteen kautta. Ihminen kasvaa sellaisten kokemusten myötä, joissa tapamme olla, tehdä ja toimia peilautuu toiseen. Perheiden kanssa tehtävässä työssä peilataan jatkuvasti. Työntekijänä asettuu alttiiksi jatkuvalla toisen kautta tapahtuvalle muutokselle. Jokainen ihminen on täynnä yllätyksiä, joista jokin voi osoittautua omankin elämän kannalta käännteentekeväksi, jos vain on valmis kuulemaan. (kasvunkumppanit.thl.fi.)

Dialogista orientaatiota sosiaalityössä ohjaa näkemys todellisuuden rakentumisesta yhteisessä keskustelussa. Puhujan, joka tahtoo dialogiseen suhteeseen toisen kanssa, pitää poimia toisen puheesta sana, johon sovittaa oman sanomionsa. Puhuja ojentaa sanan toiselle puhujalle, ja toinen ottaa sen kiinni. Keskustelussa haetaan sanoja, joiden avulla voidaan jakaa ymmärrystä käsiteltävästä asiasta. Yhteisten sanojen löytyminen on välttämätöntä yhteiselle ymmärrykselle. (Väisänen, Niemelä ja Suua 2009, 31- 47.)

Asiakkaan kuullessa omat sanansa osana työntekijän puheenvuoroa, hän tulee kuulluksi, hän voi tarttua sanaan, tai ohittaa sen. Kertoja on asiantuntijana oman tilanteensa suhteen. Vaikka kuulijalla olisi vastaavaa kokemusta, hänellä ei ole tietoa siitä, miten kertoja sen on kokenut. Kertojan yksilöllinen asiantuntijuus muodostuu eletystä elämästä ja siitä ympäristöstä, jossa tämä elää. Suhtautumisen kertojaan tulee olla suhtautumista johonkin uuteen. Toiseen puhujaan suhtaudutaan tietoa kunnioittaen, kuten opettajaan, sillä se vaikuttaa keskustelutilanteeseen. (Isaacs 2001.)

Vuorovaikutus nähdään vastavuoroisena suhteenä, jossa asiakkaan ja työntekijän näkökulmat vaikuttavat toisiinsa (Mönkkönen 2002, 53 - 59). Hiljainen tieto kehittyy ja todentuu dialogissa, samoin asioiden ja tilanteiden merkitys ja niiden tunnepuoli. Asiakastyössä tarvitaan yhteistä keskustelua siitä, missä ollaan menossa, sekä aikaa, rauhaa ja yhteiseen päämäärään pyrkivää avoimuutta. (Väisänen ym. 2009, 35 - 39.)

3 Kehittämistehtävän tavoitteet ja toteuttaminen

3.1 Tavoitteet ja kehittämistehtävät

Kehittämistehtäväni tavoitteena oli selvittää Kerimäen ehkäisevän perhetyön nykytilannetta sekä kehittää toimintamalli jonka avulla perhetyön sisältöä voisi jäsentää.

Kehittämistehtävä 1.

Millainen on Kerimäen ehkäisevän perhetyön tilanne syksyllä 2011?

Kehittämistehtävä 2.

Miten kuvata ehkäisevän perhetyön malli, jonka avulla Kerimäellä vastataan lapsiperheiden tarpeisiin?

3.2 Kerimäki

Kerimäki on 5600 asukkaan kunta Savonlinnan, Enonkosken, Kesälahden, Kiiteen ja Punkaharjun rajanaapurina. Kunnan asukkaista yli 64-vuotiaita on 24%, 15-64-vuotiaita 61% ja alle 15-vuotiaita 15%. Kunnan työvoimasta sijoittuu alku- tuotantoon 11 %, teollisuuteen ja rakentamiseen 27 % ja palveluihin 62 %. Kuntaliitosneuvottelut on aloitettu Savonlinnan, Punkaharjun ja Kerimäen välillä syksyllä 2011, ja liitos toteutuu vuoden 2013 alusta.

Sosiaalitoimen alaisuudessa työskentelevänä perhetyöntekijänä rinnallani on sosiaaliohjaaja, sosiaalityöntekijä sekä esimiehenäni sosiaalijohtaja. Varhaiskasvatus toimii vielä vuoden 2012 sosiaalitoimen alaisuudessa, samoin kiertävä erityislastentarhanopettaja, jonka toimi perustettiin kaksi vuotta sitten. Päivähoidon piirissä on n. 200 lasta, joista n. yksi kolmasosa perhepäivähoitajilla. Äitiys- ja lastenneuvolatyötä tekee kaksi terveydenhoitajaa. Kouluasteita on Kerimäellä lukiotasolle asti. Kouluilla on kiertävä terveydenhoitaja. Lähikuntiakin kiertävä koulunkäynnin ohjaaja tapaa oppilaita koululla tarvittaessa. Terveydenhoito on Itä-Savon sairaanhoitopiiri Sosterin, alaisuudessa, kuten muissakin lähikunnissa. Varsinaista lapsiperheiden kotipalvelua tai päivähoidon/neuvolan perhetyötä ei ole tarjolla.

Nuorisotiloissa on valvoja kuutena päivänä viikossa. Seurakunnalla on diakoni, lapsi- ja nuorisotyöntekijät. Lasten kerhotoiminta rajoittuu 4-6-vuotiaisiin. Mannerheimin lastensuojeluliiton perhekahvila toimii iltapäivisin kahtena päivänä viikossa.

3.3 Aineiston keruu ja analysointi

Kysely

Kehittämistehtäväni ensimmäisessä vaiheessa toteutin kyselyn, jonka muokkasin Soccan, Helsingin sosiaalialan osaamiskeskuksen, huolibarometrin pohjalta (Ks. Hussi 2005). Kyselyssä (ks. liite) asiasanojen varaan rakentui kaksi vastakkaista näkökulmaa, huolet ja voimavarat, jotka tarkastelevat kolmea erilaista olemassa olevaa sisältöaluetta: lasten ja nuorten arkea, työntekijöiden omaa

työtä ja palvelurakennetta. Kysely kohdentui sekä nykyhetkeen että tulevaisuuteen, työn kehittämistäkin ajatellen.

Avainsanat toivat lisää näkökulmaa kysymyksiin, pohdinnan tueksi. Vastaajat pohtivat kysymyksiä kesken työpäivänsä, joten avainsanat toimivat myös orientoitumisen apuna. Avainsanat johdattelevat vastaajia tutkijan toivomaan suuntaan, ja tässä kehittämistehtävässä kyselyn tarkoituksena oli löytää työn kannalta keskeisiä teemoja.

Kohderyhmänä olivat kunnassa perheiden kanssa työtä tekevät. Kysely lähetettiin sähköpostilla sosiaalitoimeen sosiaaliohjaajalle, neuvolan terveydenhoitajille, päivähoidon kiertävälle erityislastentarhanopettajalle, seurakunnan diakonille, koulutyön tukihenkilölle, koulupsykologille ja kouluterveydenhoitajalle. Kaikki kyselyyn osallistuneet olivat työskennelleet Kerimäellä 5-10 vuotta, osa yli 20 vuotta.

Analyysi

Koska kehittämistehtävä on kaksivaiheinen, tein ensimmäisessä vaiheessa saamalleni aineistolle sisällönanalyysin kehittämistehtävän toista vaihetta varten. Sisällönanalyysillä etsin teemoja, jotka kuvaisivat ehkäisevän perhetyön keskeisiä sisältöjä Kerimäellä.

Työntekijät kuvasivat lasten ja nuorten arjessaan kohtaamat, työntekijöiden omassa työssään kokemat sekä palveluiden tilaan liittyvät keskeiset huolet ja voimavarat. Aineisto oli valmiiksi jakautunut sisältöalueiltaan kolmeen osaan, joiden rinnalla tarkastelin Niskalan (2008) vuorovaikutuksen vaiheita kuvaavaa mallia (kuva 3, s. 18). Teoriaohjautuvassa sisällönanalyysissä noudatin näitä vaiheita ja kyselyn sisältöalueita.

Teoriaohjautuva sisällönanalyysi etenee aineiston hajottamisesta yläkäsitteiden muodostamiseen. Analyysi on kolmivaiheinen prosessi: 1) aineiston redusointi eli pelkistäminen, 2) aineiston klusterointi eli teemoittelu ja 3) abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 108 -117.)

Redusointi eli pelkistäminen

Analysoinnin ensimmäisessä vaiheessa vastaukset luetaan useaan kertaan läpi ja samalla tutkija voi alustavasti pohtia, millaisia kokonaisuuksia tekstistä erityisesti näyttäisi nousevan. Tämän jälkeen vastausaineisto hajotetaan alleviivamalla siitä tutkimuksen kannalta olennaisia lauseita ja ajatuskokonaisuuksia. Lähdekirjallisuus toimii analyysin apukeinona. Se ohjaa aineistosta nostettavien yksiköiden valintaa teoriaohjautuvan sisällönanalyysin mukaisesti. Toisin sanoen aineisto analysoidaan kirjallisuuden perusteella muodostettujen teemojen mukaisesti, vaikka teemojen sisältö määräytyykin aineistolähtöisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 118.) Teemoitteluni ohjautui osittain kyselyn pohjana käyttämäni Socca:n huolibarometrin (ks. liite) asiasanojen mukaan.

Olennaiset lauseet ja ajatuskokonaisuudet kirjoitin uudestaan toiselle paperille. Aineistoni tiivistyi tässä kohden merkittävästi, sillä kehittämistehtävän kannalta kaikki ylimääräinen jäi siitä pois. Aineistoa pelkistettäessä, redusoidessa, analysoitavasta tiedosta rajataan pois tutkimustehtävän kannalta kaikki epäoleellinen aineisto (Tuomi & Sarajärvi 2006, 109).

Teoriaohjaava sisällönanalyysi etenee aineiston ehdolla, ja abstrahoinnissa empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Teoriaohjautuva sisällönanalyysi mahdollistaa aikaisemman, käytettävissä olevan tiedon hyödyntämisen, mutta se antaa tilaa myös aivan uusien asioiden esiintulolle. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 108, 117.)

Klusterointi eli teemoittelu

Teemojen löytäminen omassa kehittämistehtävässäni oli helppoa, sillä kyselyssä orientaation apuna käytetyt avainsanat olivat ohjanneet vastaajia. Muodostin teemoja, keskeisiä aiheita, etsimällä kyselyn vastausteksteistä niitä keskenään erottelevia tai yhdistäviä seikkoja. Samalla kiinnitin huomiota Niskalan mallissa kuvattuihin vuorovaikutuksen vaiheisiin. Teemoittelu valaisee tutkimusongelmaa ja aineistosta pyritään löytämään ja erottelemaan tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet (Eskola ja Suoranta 2000, 174 - 180).

Järjestelin aineistoa keräten kunkin teeman alle vastauksista ne kohdat, joissa sitä käsitellään. Teemoittelussa käytin apuna tekstinkäsittelyn toimintoja; kopiointia ja liittämistä ja näin toimien saatoinkin käyttää moneen kertaan samoja, muihinkin teemoihin liittyneitä kokonaisuuksia. (Vrt. Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka 2006).

Abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen

Kolmas ja viimeinen vaihe on aineiston abstrahointi. Menetelmän ohjeita noudattaen aineisto abstrahoidaan muuttamalla vastauksien arkikieliset ilmaukset teoreettisemmiksi käsitteiksi, joista vielä kertaalleen pyritään muodostamaan teorioihin pohjautuvia ala- ja yläkäsitteitä. (Tuomi ja Sarajärvi 2006, 112 - 116.) Tässä kehittämistehtävässäni tarkensin ja otin etäisyyttä teemoihin löytääkseni sopivan yleisen, mutta kuitenkin sisältöä hyvin kuvaavan yläkäsitteen.

Tuomi ja Sarajärvi toteavat, että tutkijalla on valta päättää abstrahoinnin lopettamisesta. Sisällönanalyysin perusteiden mukaisesti analyysin kaikissa vaiheissa voi tehdä tulkintaa ja päättelyä pohtien samalla, miten vastaajat ovat itse asian kokeneet. (Tuomi ja Sarajärvi 2006, 115.)

Niskalan mallissa (kuva 3, 18) vuorovaikutuksen vaiheet etenevät alkutilanteesta lopputilanteeseen. Muutos tapahtuu tietyssä toimintaympäristössä ja sen saavat aikaan tietyt toimijat. Kyselyssä ensimmäinen sisältöalue oli lasten ja nuorten arki, jonka rinnastin Niskalan alku- ja lopputilanteeseen, joka mallisakin on lähinnä muutoksen ydintä. Lasten ja nuorten arjen kuvauksista löytyi muutoksen ydinalue, se teema / tilanne, mihin ehkäisevää perhetyötä pitää kohdentaa. Käsite ”voimavarat” kuvaa tilannetta, johon vuorovaikutuksella haetaan muutosta.

Toinen sisältöalue kuvasi toimijoita, ehkäisevän perhetyön tekijöitä, jotka toimivat omassa työssään vuorovaikutuksessa sekä perheiden että toisten perhetyötä tekevien kanssa. Ehkäisevän perhetyön vuorovaikutuksessa toimijoita ovat vanhemmat ja työntekijät. ”Vanhemmuus” muotoutui siis toiseksi toimijoita kuvaavaksi käsitteeksi.

Kolmas sisältöalue tarkasteli toimintaympäristöä, palveluiden tilaa. Perheen ja ehkäisevää perhetyötä tekevien näkökulmasta toimintaympäristöön liittyvät kaikki sen sisältämät mahdollisuudet ja rajoitukset, toisin sanoen se arki, jossa toimitaan.

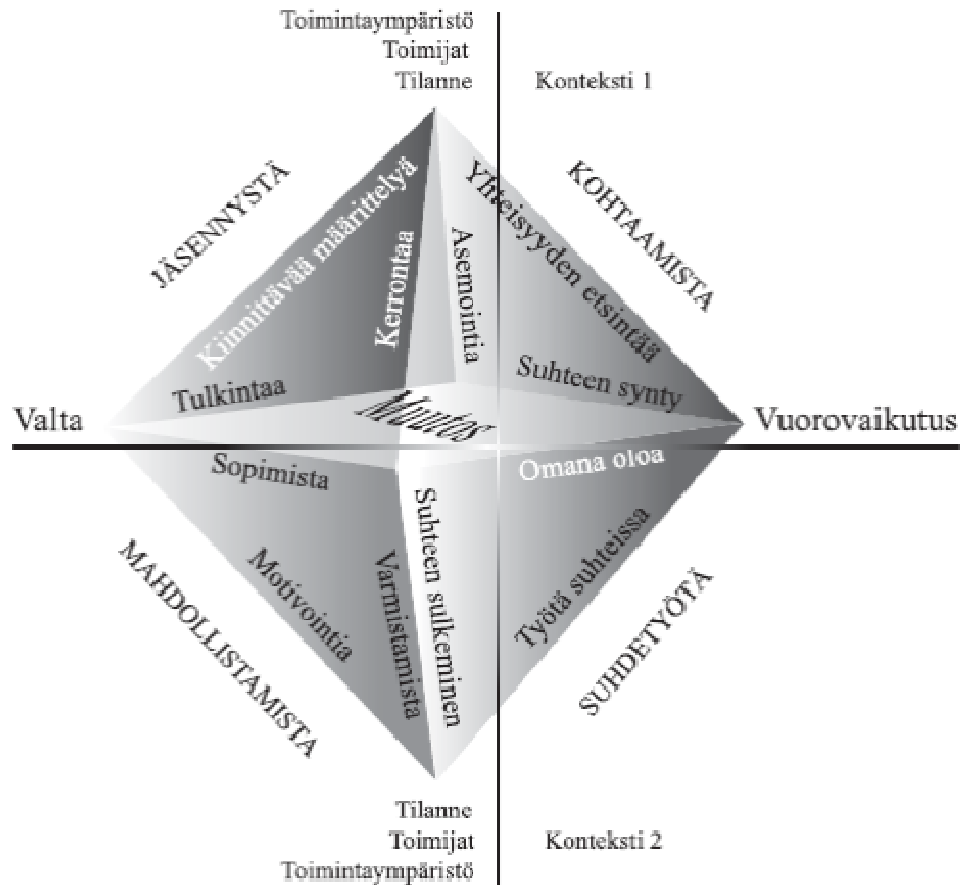
3.4 Mallintaminen

Mallintaminen menetelmänä ja kehittämisvälineenä tarkoittaa Niskalan (2008, 18 - 19) mukaan työ- tai palveluprosessin kuvaamista ja analysointia jonkin sovitun käsitejärjestelmän mukaisesti. Sosiaalityössä mallintamista on tehty kehittämis- ja tutkimushankkeissa, mutta varsinaisena tutkimusmenetelmänä mallinnusta ei ole juurikaan käytetty. Niskala käytti mallinnusta tiedon välittämisen ja sen muodostamisen tapana ja syntynyt tieto kuvattiin samanaikaisesti graafiseen muotoon.

Niskala kuvaa maaseudulla tehtävää sosiaalityötä kokonaisvaltaiseksi (Niskala 2008). Palveluohjauksellisen työtteen yksi tavoite on kokonaisvaltaisesti lähestyä asiakkaan tilannetta (Hänninen 2007). Kokonaisvaltaisuudella voidaan tarkoittaa sosiaalityöntekijän tehtäväalueen laajuutta tai tapaa tehdä sosiaalityötä huomioiden asiakkaan koko elämäntilanne (Niskala 2008).

Mallinnuksen tavoitteena on Niskalan mukaan ollut etsiä palvelun käyttäjän ja työntekijän tasavertaiseen kohtaamiseen ja osallisuuden korostamiseen perustuvia sosiaalityön työprosesseja. Työntekijälle mallintaminen havainnollistaa niitä kysymyksiä, joita hän eri työvaiheissa pohtii. (Niskala 2003, 38.) Työntekijä näkee omat roolinsa palveluohjaajana, yhteistyökoordinaattorina, psykososiaalisen tuen antajana ja tulevan ennustajana. Olisi olennaista toimia asiakkaan kanssa ja rinnalla hänen omia voimavarojaan tukien. Niskala (2003) jatkaa kuvaten psykososiaalista työtettä kaiken lähtökohtana: ihminen tarvitsee henkistä tukea ja ihmisläheistä kannustamista vaikuttaakseen itsensä ja ympäristön väliseen vuorovaikutussysteemiin.

Seuraavaksi kuvailen Niskalan vuorovaikutussuhteen vaiheita (Niskala 2008, 55).

Kuva 3. Sosiaalityön vuorovaikutuksen vaiheet (Niskala 2008).

Sosiaalityö tähtää muutokseen

Niskalan mallin mukaan sosiaalityö tapahtuu tietyssä tilanteessa tiettyjen toimijoiden kesken tietyssä toimintaympäristössä. Mallissa (kuva 3) konteksti 1 muuttuu kontekstiksi 2 neljän eri vaiheen, kohtaamisen, jäsentymisen, mahdollistamisen ja suhdetyön, kautta. Mallin oikea puoli, suhdetyö ja kohtaaminen, edustavat sosiaalityön vuorovaikutusta, jäsentyminen ja mahdollistuminen vasemalla puolella sosiaalityön valtuutusta. (Niskala 2008.)

Niskalan malli etenee särmien linkittyessä ja muodostaessa ulkoreunat. Särmit ovat linkejä, jotka vaikuttavat kummassakin vaiheessa siirryttäessä vaiheesta toiseen. Esimerkkinä on kohtaamis- ja jäsentymisvaiheen väliset särmit, aseointi ja kerronta. Koska mallinnus on muodoltaan kolmiulotteinen kuutio ilman

alku- tai päätekohtaa, aloitan avaamalla neljännen vaiheen, suhdetyön, kohtaamisvaiheeseen liittyviä käsitteitä, tällä tavoin ne esittäytyvät todellisessa järjestyksessään. (Niskala 2008.)

Ulkoreunat ovat saaneet nimensä vaiheiden pääkäsitteiden mukaan. Ensimmäinen pääkäsite on kohtaaminen, jolloin työskentelyssä korostuu yhteisyyden etsintä. Kohtaaminen, työskentelyn etsiessä yhteisyyttä asiakkaan kanssa, muodostuu särmistä omana oloa ja suhteen synty. Nämä särmit yhtyvät myös suhdetyön särmään. Asemoinnin ja kerronnan kautta siirrytään toiseen vaiheeseen, jonka pääkäsite jäsentyminen näkyy työskentelyssä asiakkaan tilanteen kiinnittävänä määrittelynä. Tulkinta ja sopiminen ovat jäsentäneet nyt asiakastyötä kohti motivoivaa työskentelyä, mahdollistamista, joka on Niskalan mallin kolmas vaihe. Vuorovaikutuksen suhdetyön vaihe on kuvassa mallin oikeassa alakulmassa, särminään varmistaminen ja suhteen sulkeminen. (Niskala 2008.)

Kohtaaminen, vuorovaikutussuhteen ensimmäinen vaihe, tapahtuu viimeisenä esiteltävän suhdetyön särmien omana oloa ja suhteen synty (ks. kuva 1), taitekohdassa. Kohtaamisvaiheen työskentely korostaa yhteisyyden etsintää asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välillä. (Niskala 2008.)

Kohtaaminen on omana oloa. Sosiaalityöntekijän on aidosti kohdattava asiakkaaksi tuleva ”ihminen–ihmiselle” aspektilla eikä pyrkiä erityiseen asiantuntija- asemaan. Hän kunnioittaa asiakkaan omaa tietoa, näkökulmaa ja tarkoitusta. Sosiaalityöntekijällä voi olla oma ennakkokäsityksensä, mutta hän testaa sitä asiakkaan käsitystä vasten ja muodostaa asiasta näin uuden käsityksen. (Niskala 2008.)

Sosiaalityön asiakassuhteen syntyvaiheessa luottamus on intuitiivista, mutta sitä arvioidaan jatkuvasti konkreettisten asioiden kautta. Luottamuksellisessa asiakassuhteessa epärealistisetkin suunnitelmat pystytään arvioimaan uudelleen ja muokkaamaan lähemmäksi todellisia tavoitteita. Luottamus välittyy henkilökohtaisesti ja mahdollistaa vaikeistakin asioista puhumisen. Se on sekä sosiaalityöntekijälle että asiakkaalle keino saavuttaa haluttuja päämääriä. Luottamus luo tilaa vapaalle toiminnalle, jossa toinen saa mahdollisuuden ottaa vastuuta teoistaan ja valinnoistaan. Luottamus helpottaa tiedonkulkua monella ta-

solla ja lieventää yhteisymmärrykseen pääsemiseen ja sopimusten tekemiseen vaadittavia ponnistuksia. Suhteen luominen on onnistunut, jos työntekijä välittää asiakkaansa tilanteesta. Asiakas voi omassa tilanteessaan vastavuoroisesti luottaa, että työntekijän kiinnostus on aitoa. Asiakkaan kohtaamiseen sisältyy onnistuneen dialogin aloittamiseen yhdistettäviä piirteitä. (Niskala 2008.)

Kohtaamis- ja jäsentymisvaiheen väliin jäävät kerronnan ja asemoinnin särmät.

Kerronta liittyy yhteen. Ensimmäisen yhteydenoton yhteydessä asiakasta ja sosiaalityöntekijää yhdistävien tekijöiden löytäminen luo vaikutelmaan samanarvoisuudesta. Yhdistävä tekijä voi olla esimerkiksi samantyylinen asuinympäristö, lemmikkieläin tai samanikäiset lapset. Tämän kertominen asiakkaalle luo yhteenkuuluvuuden tunnetta. Sen kautta työntekijän ja perheen on helpompi virittäytyä tutkimaan arkeaan. Ajatus yhteisistä kokemuksista yhdistävän tekijän avulla lähentää, ja erilaisetkin kokemukset, kuten viihtyminen tietynlaisessa asuinympäristössä, on helpompi käsitellä. (Niskala 2008.)

Asioiden ja tilanteiden pohtiminen eri näkökulmista asemoi arkea ja antaa työntekijälle tarttumispintaa erilaisiin vuorovaikutuksellisiin tilanteisiin. Niskala tarkoittaa asemoinnilla vuorovaikutuksessa saadun tiedon suhteuttamista, pohdintaa siitä, mikä tieto on olennaista tulevaan toimintaan nähden. (Niskala 2008.)

Jäsentyminen on vuorovaikutussuhteen toinen vaihe, jossa kohtaamisvaiheeseenkin liittyvää kerrontaa ja asemointia tarkennetaan. Jäsentyminen on tulkinnan ja tiedon yhteen sovittamista. Vaiheeseen sisältyy kiinnittävää määrittelyä. Tulkinnan ja tiedon avulla määritelty tilanne löytää muodon. Asiakkaan elämäntilanteen jäsenitys on luovaa ja vuorovaikutteista, kun erilainen tieto yhdistyy neuvotteluprosessissa. Tilannearvion lähtökohtana on asiakkaan kertoma tieto. Elämäntilanteen ja palvelutarpeen määrittely voi olla niin lähellä tasa-arvoista vuorovaikutustilannetta kuin se institutionaalisissa tapaamisissa on mahdollista. Asiakas tietää omasta elämäntilanteestaan enemmän kuin sosiaalityöntekijä. Myös asiakkaan aito kuunteleminen on tärkeää. Asiakas tuottaa kuvausta elämästään omalla arkikielellään, tilannesidonnaisesti ja toiminnan kautta jäsentyvästi. (Niskala 2008.)

Jäsentyminen ja mahdollistamisen väliset särmät ovat tulkinta ja sopiminen.

Sosiaalityöntekijä löytää asiakkaan kanssa yhteisen tulkinnan tilanteesta ja tarpeesta muutokseen. Lopulliseen tulkintaan sosiaalityöntekijä käyttää molempien kokemuksellista ja yhteisöllistä tietämistä. Monipuolinen teoreettinen tieto tukee asioiden yhdistelemistä kokonaiskuvaan. Jäsentyminen siirrytään tulkintaan ja sopimiseen, jotka siirtävät asiakastyön sen toiminnallisimmalle tasolle. (Niskala 2008.)

Sosiaalityöntekijä pyytää asiakkaalta tietoa opastamaan itseään erilaisten sosiaalityön vaihtoehtojen tarjoamisessa. Yhdessä tuotettu neuvottelutulos tulee todennäköisimmin toteutumaan. Sopimisvaiheessa määritellään asiakkaan elämän tilanne kokonaisvaltaisesti, sitten valitaan työskentelyn kohde ja keinot vaikuttaa siihen. Kun yhteiselle työskentelylle on sovittu kohde, sosiaalityön prosessin alussa tehtyä asiakas–sosiaalityöntekijä-suhteen asemointia tarkennetaan. Tarkennus tehdään avautuvien mahdollisuuksien ja muiden mukana olevien toimijoiden mukaan. Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän asiantuntijuus on samanarvoista. Asiakas ilmaisee neuvottelussa oman elämäkokemuksensa ja tilannearvionsa. Työntekijä puolestaan tuo asiakkaan käyttöön tietoa vaihtoehdoista toimintatavoista, jotka todennäköisimmin johtavat pyrittävään ratkaisuun. Asiakas ja sosiaalityöntekijä siirtävät jäsentyminen tiedon käytäntöihin. He sopivat yhteiset säännöt niistä toiminnoista, joilla tavoitteisiin voidaan päästä. (Niskala 2008.)

Mahdollistamisvaihe on kokonaistilanteen määrittelyä. Määrittelemällä kokonaistilannetta yhdessä tutkien ja laaja-alaisesti asiakas ja sosiaalityöntekijä saavat mahdollisuuden sopia yhteistyönsä laajuudesta ja syvyydestä. Työn kohteesta neuvottelemisen on sosiaalityön prosessin kriittinen vaihe. Sen lähtökohdaksi on asiakkaan esittämä tarve ja sen hahmottaminen suhteessa ympäröiviin olosuhteisiin. Mahdollistamisvaihe edellyttää motivointia, sillä työntekijän on käytettävä ammattitaitoaan tarpeen kartoittamiseen ja tyydyttämiseen kokonaisvaltaisesti kuin asiakas ehkä osaa pyytää. (Niskala 2008.)

Särminään varmistaminen ja suhteen sulkeminen mahdollistaminen kiinnittyy mallissa (kuva 1), suhdetyöhön.

Varmistaminen on arviointia. Arviointi on tärkeä osa työskentelyä. Asiakkaan elämäntilannetta arvioidaan koko työskentelyn ajan eri näkökulmista. Ongelmia, kykyä käsitellä vaikeita tilanteita ja olosuhteiden osuutta pohditaan yhdessä, ja tehdään johtopäätöksiä eri toimien vaikutuksista toivottua muutosta ajatellen. Asiakkaan vaikeutuneen elämäntilanteen kohtaaminen ja voimavarojen selvittäminen kuuluu sosiaalityön prosessiin yhtä tärkeänä kuin asiakkaan elämäntilanteen muutostarpeen arviointi. (Niskala 2008.)

Katsottaessa elämää taaksepäin, voidaan havaita toiminnassa monia kohtia vaihtoehtoisille toimintatavoille. Varmistamisvaiheessa voidaan toimia myös tulevaisuutta ennakoiden. Sosiaalityöntekijä voi yhdessä asiakkaan kanssa tunnistaa tulevat uhkatekijät ja pyrkiä vahvistamaan myönteisiä voimavaroja, joiden avulla asiakas on vuorovaikutussuhteen aikana ratkaissut ongelmiaan. Voimavaroja voi löytää asiakkaasta itsestään, hänen läheisistään tai palvelujärjestelmän tuesta. (Niskala 2008.)

Sosiaalityön vuorovaikutussuhde päättyy asiakkuuden päättyessä, ja vuorovaikutussuhde sulkeutuu.

Suhdetyötä tehdään kaikissa vaiheissa

Neljäs vuorovaikutussuhteen vaihe, suhdetyö, liittyy kaikkiin kolmeen muuhun vuorovaikutuksen etenemistä kuvaavaan vaiheeseen. Kohtaamisvaiheeseen se liittyy omana oloa ja suhteen synty -särmien muodossa.

Suhdetyötä kuvaava sosiaalityöntekijän toiminta on tässä kehittämistehtävässä yhdistetty kolmen muun eri vaiheen kuvauksiin.

Sosiaalityöntekijä käyttää vuorovaikutustaitojaan ja luovuuttaan pystyäkseen nivomaan omaansa ja asiakkaan käsitykseen tilanteesta myös muut tarvittavat läheiset ja viranomaiset. Avoimeen neuvotteluun pyrkiessään sosiaalityöntekijä käyttää luovasti kaikkea tietoa sosiaaliseen vuorovaikutukseen vaikuttavista

elementeistä. Omalla dialogisella avautumisellaan työntekijä voi auttaa muun verkoston avautumista vastavuoroiselle prosessoinnille. Sosiaalityöntekijän silmin ymmärtäminen on kokonaisuuden hahmottamista, ja hänen kuuluu erotella ne osat, jotka siihen kuuluvat. (Niskala 2008.)

4 Arki, voimavarat ja vanhemmuus

Käytän teemoja arki, voimavarat ja vanhemmuus ehkäisevän perhetyön vuorovaikutuksen vaiheiden mallin rakenteina kehittämistehtävänäni toisessa tutkimustehtävässä ja avaan niitä alustavasti käsitteinä seuraavassa kappaleessa. Arjen, vanhemmuuden ja voimavarojen keskinäinen erottelu on haasteellista, sillä ne liittyvät toisiinsa. Perheiden eläminen arjessa joko kuluttaa tai tuottaa voimavaroja vanhemmuuteenkin. Rönkä ym. (2009) toteaa, että arjessa vanhempien voimavarojen väheneminen tuntuu ns. vanhemmuuden stressin kasvuna. Arjen haastavat tilanteet, joissa vanhemman toimintamalli ei tunnukaan riittävän, vievät voimia (Rönkä ym. 2009).

Arjesta, sen kuluttavuudesta ja voimavaroista sekä perheistä ja vanhemmuudesta arjessa on tehty tutkimusta vain vähän, tieteenalojen tai kohdeväestön vaihdellessa. Seikat, jotka arjessa aiheuttavat voimavarojen vähenemistä, ovat kuitenkin samoiksi todettuja useissa tutkimuksissa. Niiden merkitys perheelle vaihtelee monien eri tekijöiden yhteisvaikutuksessa.

Arki

Daly on havainnut, että arjen ilmiöitä on käsitelty heikosti teoriatasolla, vaikka ne vaativat ihmisiltä aikaa, energiaa ja huomiota. Hän painottaisi teorioita, jotka pohjautuvat arkisiin elämäntilanteisiin ja konkreettisten tilanteiden tutkimukseen. (Daly 2003.) Suomessa arkea on tutkittu toistaiseksi erityistä tukea tarvitsevien lasten perheissä (Määttä 1999), kotitaloustieteiden alueella arjen toimintoja ja käytänteitä analysoitaessa (Korvela 2003; Tuomi-Gröhn 2008) sekä yhteiskuntatieteiden alalla arjen käsitteellistämiseen ja tutkimukseen (Jokinen 2005) liittyen.

Rantalaiho (2006) on tutkinut lapsiperheiden kanssa tehtävää laaja-alaisesti lastensuojeluksi tulkittua ehkäisevää perhetyötä ja analysoinut sitä vanhempien arjen näkökulmasta. Vanhempien voimavaraistuminen (*empowerment*) viitekehystenään Rantalaiho selvitti tutkimuksellaan, mistä vanhemmat kokevat tai odottavat saavansa voimavaroja ja voimaa arkeensa. Samassa tutkimuksessa vanhemmat havaitsivat sen, mikä voimavaroja kuluttaa. Rantalaihon tutkimus on parhaiten rinnastettavissa tähän kehittämistehtävään.

Kansainvälisistä perheiden arjen tutkimuksista (*family life, daily family life*) on tehty suomalainen katsaus. Arkielämää tutkitaan ja tarkastellaan näissä uusimmissa tutkimuksissa sisäkkäisinä systeeminä, joita nivotaan yhteen perheenjäsenten kesken, eri suhteiden kesken, sekä suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan (Rönkä ja Korvela 2009). Tällä tarkastelutavalla halutaan yhteys jokapäiväisiin tilanteisiin, tunteisiin ja hetkiin. Uusissa tutkimuksissa etsitään kuvaa perheen päivittäisestä vuorovaikutuksesta ja niissä tapahtuvista muutoksista. Tavoitteena on löytää arjesta hyvin toimivia aikoja ja vaikeampia vaiheita, sekä niihin vaikuttavia tekijöitä. (Rönkä ym. 2009.)

Perhetutkimuksen myönteisiä käsitteitä edustaa perheen sitkeys tai vastustuskyky (*family resilience*), joka viittaa perheen kykyyn suhtautua ja toimia myönteisesti epäsuotuisiin tilanteissa sekä kykyyn toipua vastoinkäymisistä samalla voimavaroja hankkien. (esim. Simon, Murphy ja Smith 2005). Jos yleisten toimintatapojen sijaan tutkitaan vanhempien toimintaa ja arjessa ilmeneviä tunteita saadaan perheiden arjesta todellisempi kuva, johon rajallinen muistaminen tai sosiaaliset suotavuudet eivät vaikuta. Dalyn (2003) huomio on, että perheiden elämässä on paljon ennakoimattomuutta ja epäjohdonmukaisuutta.

Voimavarat ja vanhemmuus

Stressi on voimavarojen tilaan vaikuttavien erilaisien tekijöiden yhteinen yläkäsite. On olemassa ulkoisia ja sisäisiä stressitekijöitä. Nykyperheiden arjessa keskeisellä sijalla ovat tunteet, toiminnot ja aika. Arkea tuotetaan ja rakennetaan jatkuvasti työn, perheen sekä muiden elämänalueiden puitteissa. Ulkoiset, esim. taloudelliset, työhön ja aikatauluihin liittyvät tekijät vievät voimavaroja koko perheeltä. (Rönkä ym. 2009.) Perheen sisällä stressiä aiheuttaa

aikatauluissa pysyminen, tekemisien ja menemisien hallinta (Korvela 2003). Ajan riittäminen elämässä merkityksellisinä pidettyihin asioihin on tärkeää (Rönkä ym. 2009).

Vanhemmuus ja vanhemmuuden stressi

Vanhemmuustyylit ilmenee perheen vuorovaikutussuhteissa ja näkyy kasvatuskäytännöissä. Kasvatuskulttuuri on muuttumassa. Lasten kanssa neuvotellaan enemmän arjen eri tilanteissa. (Korhonen 2002.) Hoivaavuus ja lasten kanssa keskusteleminen ovat keskeisiä tyylejä erottavia tekijöitä. Lapsen eri kehityksen osa-alueita tukevista vanhemmuustyyleistä tavoiteltavin on auktoritatiivinen, jossa on lämpöä ja herkkyyttä, samalla johdonmukaisuutta ja kontrollia, maustettuna runsaalla kommunikaatiolla. (Rönkä ym. 2009.)

Auktoritatiivisilla vanhemmilla on hyvä psykososiaalinen toimintakyky ja he ovat ulospäin suuntautuneita ja sovinnollisia (Metsäpelto & Pulkkinen 2004). Auktoritatiiviset vanhemmat pystyvät käsittelemään stressiä aiheuttavia arjen ja vanhemmuuden haasteita, koska heidän on helpompi vastaanottaa ympäristön tukea. Vanhemman ominaisuudet kasvattajana liittyvät heidän persoonallisuuteensa. Auktoritatiivista kasvatustapaa on vaikeaa sisäistää, jos persoonallisuuden piirteet eivät sitä tue. (Rönkä ym. 2009.)

Stressitekijöiden hahmottaminen yksilöittäin, kummankin vanhemman sekä kaikkien perheenjäsenten näkökulmista, antaa työntekijälle viitteitä perheen sellaisista arjen hetkistä, joissa vanhemman auktoritatiivisia kasvatustapaa on kehitettävä. Stressaavat tilanteet tunnistetaan arkea ja päivärytmiä tarkastelemalla. (Rönkä ym. 2009.)

Perhesysteemin lähestymistapa hahmottaa perhettä sen sisäisten ihmissuhteiden kautta. Perhe ymmärretään siihen kuuluvien ihmisten välisten vuorovaikutussuhteiden kautta. Perhe on vuorovaikutuksessa myös ympäristöönsä työelämän ja vapaa-ajan erilaisten verkostojen kautta. (Rönkä ym. 2009.) Kodissa kiinni olevan vanhemman maailma laajenee ja irtoaa paikan rajoitteista, kun sinne tulee puolison tuomia uusia vaikutteita. (Rantalaiho 2006, 60.) Samalla, kun perhe ottaa vaikutteita ulkopuolisesta maailmasta, se myös itse muokkaa ja valikoi ympäristöään (Rönkä ym. 2009).

Perheenjäsenten mielialat toimivat välittäjäaineena. Mielialat, ilmapiirit ja tunnetilat vaikuttavat kaikki vuorovaikutukseen. Ne heijastuvat perheenjäsenten toimintaan ja suhteisiin perheen sisällä. Perheellä on sille ominaiset tavat toimia vuorovaikutustilanteissa. Kommunikaation ja tulkinnan tavat ovat merkityksellisiä perheen tunneilmaston kannalta. (Rönkä ym. 2009.) Tyytyväisyys, vaihtelevakin, olemassa olevaan auttaa kestäämään. Elämän välttämättömyyksien, arjen pakkojen hyväksyminen sekä oman itsensä kasvattaminen ja motivointi arvojensa suuntaan luovat puhtia. (Rantalaiho 2006, 55.)

Perhettä koskevat velvoitteet ja omista valinnoista vastaaminen tuovat arkeen moraalista ryhtiä, joka palkitsee (Rantalaiho 2006, 55). Perheen vuorovaikutukseen vaikuttaa vanhemmuuden lisäksi media sekä yleinen kasvatuskulttuuri päivähoitossa ja koulumaailmassa. Vanhemmuuden auktoriteettiasema vähenee median voimistuessa. (Rönkä ym. 2009.)

Yksinhuoltajien arkeen liittyy pelkoa omasta selviytymisestä yksin lasten kanssa. Kasvattajana yksinhuoltajat tuntevat itsensä riittämättömiksi suhteessa vanhemmuuden vaatimukseen. Joskus siihen liittyy turvattomuuden tunnetta, varsinkin, jos pelkää itselle tapahtuvan jotain. (Rantalaiho 2006, 61.)

Muiden lapsiperheiden elämäntilannetta tarkastelemalla yksinhuoltaja peilaa omalle elämälleen negatiivisen kuvan. Yksinhuoltaja tuntee itsensä hylätyksi ja oma erilaisuuden kokemus nousee pintaan. Jos omat voimat eivät riitä tai sukulaisverkostosta ei löydy tukea, käännytään julkisten tai järjestöjen tuottamien palveluiden piiriin. Avun tarve nousee, kun sisäiset tai ulkoiset voimavarat tuntuvat ehtyvän. Sopivan avun saaminen omaan elämäntilanteeseen on silloin merkityksellistä. (Rantalaiho 2006, 47.)

Perheen arki on syklistä. Tietyt tilanteet ja rutiinit toistuvat päivittäin tai viikoittain. (Rönkä ym. 2009.) Arjessa uupumisen kokemusta tuottavat kulkemisen, kuljettamisen ja tekemisen vaatimukset. Kodin tunnun ja rauhallisen rytmin tavoittelu vaativat hyvää organisointia ja jatkuvaa onnistuneiden valintojen tekemistä. (Rantalaiho 2006, 56.) Erilaiset ulkoiset arjen askareet luovat toistuessaan joko turvallisuuden tai jämähtäneisyyden tunnelmaa (Rönkä ym.

2009). Suhde ulkoiseen maailmaan ja yhteisön vaatimukseen vahvistuu, kun saa itse olla toimijana. Vanhemman huomio ei kiinnity tuen ulkopuolisiin lähteisiin, vaan tuen itse tuotettuun sisältöön. Ympäristön kohentaminen ja eräänlainen arjen estetiikka voi antaa voimia. Omien kätten töillä aikaan saatu näkyvä tulos tai omasta ulkonäöstä huolehtiminen aktivoi esteettisiä mielikuvia. (Rantalaiho 2006, 54.)

Puolisoiden keskinäinen tunnesuhde on perhe-elämän tärkeä voimavara (Rantalaiho 2006, 55). Puolisoiden keskinäinen vuoropuhelu ei ole itsestäänselvyys, vaan puolison on myös suostuttava siihen (Jokinen 2003, 13). Parisuhteessa on tärkeää kummankin osapuolen sitoutuminen hyvinvoinnin edistämiseen (Sevon & Malinen 2009). Parisuhde harmonisoi arkea ja tuo siihen myönteistä muutosta, ennakoimattomia asioita ja positiivista kodin tuntua luoden turvallisuutta. (Rantalaiho 2006, 60).

Rönkä ym. (2009) painottaa huolenpidon merkitystä parisuhteessa. Molempien puolisoiden tulisi huolehtia toisen hyvinvoinnista mukautumalla, joustamalla ja huomioimalla toisen vireystilaa, erityisesti elämäntilanteessa, jossa lapset ovat vielä pieniä (Sevon & Malinen 2009). "Äitityöntekijän" turvana on puolisoiden keskinäinen, toimiva työnjako (Rantalaiho 2006, 55). Kielteiset tunteet muuttuvat riidoiksi, siirtyvät ilmapiirissä helpommin perheenjäseneltä toiselle ja vahingoittavat perheen pienimpiä, joiden taidot niiden käsittelyyn ovat vielä kesken-eräisiä (Sevon & Malinen 2009).

Kodin tunnusta irtaantuminen, kauppamatka, piipahdus pihalle tai saunan lauteille, voi tuntua ajallisesti lyhytkestoiselta ja toiminnaltaan arkipäiväiseltä, mutta näissä muutoksissa korostetaan erityisesti yksinoloa. Muutos paikassa ja omassa toiminnassa - rutiinien rikkominen - antaa sisäisiä voimavaroja arkeen. Vapaa hetki arjen pyöryksestä antaa mahdollisuuden oman itsen kokoamiseen, jotta arjen saa taas hallintaansa. Kodin rajoista voi irtaantua myös symbolisesti, esimerkiksi opiskellen ja harrastaen. (Rantalaiho 2006, 49.) Voimien saamiseen voi liittyä myös äidin habituksen hetkellistä sivuuttamista, äitiyden ilmenemismuodon ylittämistä jolloin vanhemmuuden velvoittavuus ja jatkuvan läsnäolon vaatimus voidaan hetkeksi unohtaa. (Jokinen 2005, 50.)

Myönteinen kodin tuntu saattaa vähentyä, jos vanhempi on jatkuvasti lapsis-
saan kiinni. Elämä lasten kanssa vaatii jatkuvaa läsnäoloa. Voimavaroja saatta-
vat kuluttaa jo pelkästään lasten olemassaolo tai heidän erityistilanteensa, ku-
ten sairaus tai vammaisuus, lapsen vaatima erityisseuranta tai usean lapsen
tarpeiden huomioiminen. Asiat on tehtävä lapsien kanssa tiettyyn tahtiin, jolloin
oma valinnanvapaus katoaa. (Rantalaiho 2006, 59 - 60.)

Ajan ja arjen hallitseminen tuottaa voimien saamisen kokemusta. Se merkitsee
paitsi konkreettista voimaa myös tunnetta siitä, että päiväänsä voi organisoida
sitien, että rytmisesti kiivaiden vaiheiden jälkeen seuraa pieni huokoisten hetkien
rauhan satama. (Rantalaiho 2006, 54.)

Tavallinen arjen pyörittäminen kuluttaa voimavaroja (Jokinen 2005). Tunne jat-
kuvasta keskeneräisyydestä tai rytmistä tipahtamisesta - jäljessä laahaava tahti
- väsyttää. Pelko arjen hallinnan menettämisestä voi aiheuttaa kodin tunteen
muuntumisen tilapäisesti vankilan tunnuksi, jossa usko omaan selviytymiseen
hiipuu. Arjen muuttumattomuus tuo voimia joillekin ihmisille. Tällöin oma sopeu-
tuminen olemassa olevaan järjestykseen ja sitä tukevat omat valinnat ovat tär-
keitä. (Rantalaiho 2006, 54 - 56.)

Voimavarojen kulumiseen liittyy unen ja levon puute esimerkiksi lasten tai van-
hemman sairastaessa. Valvomiseen kytkeytyy oman kunnon laiminlyömistä ja
myös paineita työ- ja kotielämään liittyen. Fyysisten voimien väheneminen hei-
jastuu psyykkiseen kestävytykseen. Ärtymys kasvaa ja vaikuttaa perheen ilmapii-
riin. Rutiinit uuvuttavat ja niihin ei sopeudu. Muuttumattomuus voi luoda toivot-
tomuuden ilmapiirin, jossa tulevaisuuden uskokin alkaa hiipua. (Rantalaiho
2006, 56.) Ärtymys, väsymys ja stressaantuneisuus saattavat estää vanhempaa
huomaamasta lapsen tarpeita tai kiristää heidän välistään suhdetta. Hyvätkään
kasvatusperiaatteet eivät välttämättä auta, jos vanhemman pinna palaa stressin
ja uupumuksen seurauksena. (Almeida, Wethington ja Macdonald 2001.)

Perheen ulkoiset voimavarat ovat aineellisia tai sosiaalisia. Lapsiperheen
taloudelliseen asemaan vaikuttavat tuloerojen kasvaminen, tulonsiirtojen
heikentyminen sekä verotus uudistukset (Sauli, Bardy ja Salmi 2002). Aikuinen

ei ole enää ainoa auktoriteetti lasten elämässä, vaan medialla on siinä oma vuorovaikutukseen ja arjen toimintoihin vaikuttava merkittävä osuutensa (Lahikainen 2005).

Rantalaihon (2006, 57) tutkimuksesta ilmenee, ettei emotionaalista, käytännöllistä, arvioivaa tai tiedollista tukea vanhemmuuteen ole aina saatavilla. Vanhemmat tietävät usein, miten pitäisi toimia, mutta eivät osaa siirtää tietoaan arjen tilanteisiin (Rönkä ym. 2009).

Vertaistuella on merkitystä arjessa jaksamiseen. Kuitenkin väsyneellä myös sosiaalisen kanssakäymisen voimavarat ovat vähäiset. Jos toinenkin on kokenut saman uupumuksen, ei enää ole oman kokemuksensa kanssa yksin ja tilanteessa koettu syyllisyys vähenee. Vanhemmat voivat kuitenkin välillä olla lähes kokonaan vailla verkostojen tukea. Rantalaihon tutkimuksessa kukaan haastelluista ei nimennyt julkisia palveluntuottajia voiman lähteeksi. (Rantalaiho 2006, 57.)

5 Kerimäen ehkäisevän perhetyön nykytila

Kyselyyn vastasivat kaikki kyselylomakkeen vastaanottaneet. Seuraavien alaotsikoiden alle olen tiivistänyt saamani vastaukset.

Perheissä

Työntekijät kertoivat vastauksissaan perheiden saavan voimavaroja tukiverkostoistaan. Isovanhempien merkitys korostui lapsenlasten kasvun tukijoina. Tuttu ympäristö on turvallinen paikka kasvaa. Kuitenkaan osalla perheistä ei ole tukiverkostoja, tuttuus voi olla myös taakka ja ahdistaa, kuten työntekijät totesivat huolinaan. Vanhempien voimavarat ja jaksaminen ovat heikentyneet, samoin ”vanhemmuuteen hienosti kasvaminen” on vähentynyt. Äidit ovat väsyneitä kotiavun puutteessa ja perheillä on usein vähäinen lähiturvaverkko. Pienten lasten liiallinen yksinolo koulun jälkeen on lisääntynyt. Perheiden hajoaminen ja vanhempien päihteiden käyttö kuormittaa arkea, ja päihteet vievät voimaa kasvatustavastuulta.

Työntekijät ovat havainneet, että vanhemmuuteen vaikuttavat vahvasti oman lapsuuden kipukohtat. Perhe tarvitsee vahvaa tukea, kun lapsi oireilee. Arjen

toimintamallien periytyminen kasvuympäristöstä ei aina ole suotavaa. Omilta vanhemmilta saatuun vanhemmuuden malliin ei voi aina nojata, kun omissa taustoissa on rikkonaisuutta: alkoholismia, perheväkivaltaa, turvattomuutta tai muuten vaikeat kotiolot.

Vähätuloisilla on heikommat voimavarat huolehtia lapsistaan, työllisyystilanteet vaihtelevat ja kuntalaisten välillä ero näkyy esimerkiksi harrastuksissa ja vaateuksissa. Päihteiden käyttö ja tupakointi sekä päihteisiin usein liittyvä seksuaalikäyttäytyminen huolettaa työntekijöitä. Kustannussyistä raskauden ehkäisy saattaa jäädä kokonaan ja siitä seurauksena on ei-toivottuja raskauksia. Poiki-en kohdalla seksuaalikasvatukseen ja päihdetyöhön tarvittaisiin uusia toimintatapoja. Mielenterveyspalveluiden käyttöön pojilla on myös korkea kynnyks.

Ehkäisevän perhetyön osalta

Oman työnsä voimavaroina työntekijät pitivät ennaltaehkäisevän näkökulman vahvistumista ja siihen kannustavien työmuotojen kehittymistä. Kuormitukseen ja vaikeuksiin on pystytty puuttumaan ennalta. Työkokemus antaa voimavaroja erilaisissa asiakastilanteissa ja oma elämäkokemus tekee arjesta tutun toimintaympäristön jolloin asiakkaan kokonaisvaltaisempi auttaminen on mahdollista. Yhteistyö ja verkostoituminen sekä koulutus on antanut uutta intoa työntekoon ja oma voimavaraistuminen virtaa myös asiakkaille. Yhteistyöhön työntekijöiden välille on tullut lisää avoimuutta.

Työhönsä lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä kanssa työntekijät kertoivat kaipaavansa lisää seurantaa ja tukea sekä palautetta työstään. Esimiesten toivottaisiin elävän arjessa mukana ja ymmärtävän työnkuvaa, henkilökunnan riittävyyden ja koulutustarpeiden näkökulmasta. Jos esimiehet asennoituisivat ymmärtämään asiakkaiden arkea, voitaisiin työssä mennä syvemmälle. Ajassa eläminen ja asioihin tarttuminen yhdessä ja ajoissa olisi tärkeää. Työn sisällössä perheiden jaksaminen huoletti. Miten työntekijän aika riittää tukitoimiin ja löytyykö aina edes sopivia toimintatapoja? Oman työn rajaaminen ja oikea kohdentaminen tuntui myös vaikealta.

Palveluiden osalta

Alueen palvelujärjestelmän voimavaroina työntekijät pitivät myös lisääntynyttä yhteistyötä eri palveluntuottajien välillä. Vapaaehtoisjärjestöjen merkitystä, yhteisöllisyyttä ja välittämisen ilmapiiriä korostettiin myös. Työntekijöiden tunteminen ja kasvokkain tehty työ uusiakin työmuotoja etsien mm. verkostokokouksissa on tärkeää. Palvelut sopivat yhteen, sujuvat ja ovat saatavilla paremmin kuin ennen. Perhetyön kohdentuminen on parantunut ja monipuolistunut sekä erityispuolen palvelut parantuneet.

Palveluiden osalta työntekijät olivat huolissaan resurssien vähenemisestä. Tarvetta palveluihin tuntui olevan liikaa resursseihin nähden. Palveluiden tuottajien jaksaminen puurtamisen keskellä arvelutti. Kunnan heikko taloustilanne ja tulevaisuus Savonlinnaan yhdistyvänä kuntana huolettaa. Yhteistyö lasten hyväksi kaipaa toimintamalleja. Työntekijöiden mukaan ohjaavia asiakirjoja ja hyviä käytäntöjä palveluiden luomiseen on olemassa, mutta niiden toteuttaminen on jäänyt taloustilanteen jalkoihin.

Ehkäisevän perhetyön kehittämisestä

Kyselyssä oli mukana myös tulevaisuuden näkökulma, työntekijöiden näkemys kehitettävistä ehkäisevän perhetyön alueista. Työntekijöiltä kysyttiin mitä heidän mielestään pitäisi tapahtua. Muutoksen mahdollistuminen edellyttää tarpeen havaitsemista. Perheessä tulisi havaita tarve hakea apua, omassa työssä yhteistyön tarve asiakkaan auttamiseksi ja palveluiden tasolla tarve lisätä tiettyjä palveluita. Kynnyksen avun hakemiseksi täytyy madaltua. Avun ajoituksen ja toiminnan tasolla se tarkoittaa riittävän aikaista yhteistyössä tapahtuvaa toimintaa.

Avun muodot ovat jo riittävän moninaiset, mutta työntekijöitä kaivataan enemmän. Toimintaa yli hallintorajojen toivottiin yhteistyön rajoitteista huolimatta. Kodinhoito- ja palveluiden osalta kaivataan lapsiperheiden kotipalvelua. Lastensuojeluun tällä hetkellä kohdistuvat menot tulisi suunnata ehkäisevään työhön, jolloin varhainen havaitseminen olisi mahdollista.

Ihmisten arjen vahvistaminen lapsen ja perheen parasta etsien nähtiin tärkeänä. Tämä tapahtuisi lapsen ja perheen edun mukaan toimien, sekä eri alan toimijoiden perustehtävää ja osaamista kunnioittaen.

Työntekijöiden yhteistyöllä, joka olisi organisaatioiden sisällä ja välillä tutkivaa, suunnitelmallista, pitkäjänteistä, kehittävää, toimivaa ja arvioivaa, voitaisiin perheiden yhdessäoloon ja yhteiseen tekemiseen luoda uusia mahdollisuuksia. Toivottiin myös yhdessä luotuja pelisääntöjä ja välittämisen verkkoja.

Vanhemmuuden tukeminen palveluin ja työkäytännöin, vertaistuen mahdollistaminen ja tiedon välittäminen kasvatukseen liittyvistä haasteellisista elämäntapaista, uhmaiästä murrosikään, koettiin omassa työssä tärkeäksi, vaikkakin haasteelliseksi. Kotiin viedyn avun tiedettiin tehoavan parhaiten, kun huoli on laajempi. Huolina mainittiin arkirytmii, kasvatukselliset rajat, vuorovaikutusongelmat ja perushoiva.

Sosiaalitoimen perhetyöntekijän apu on aineiston mukaan parhaimmillaan silloin, kun se tukee vanhempien kasvatustaitoja lapsen perushuollossa, päivärhythmiä, elämäntapoja, perusturvan takaamista, rajojen asettamista ja perheen vuorovaikutustaitoja, jolloin vanhempien itseluottamus lisääntyy kasvattajina.

6 Vanhemmuutta voimavaraistavan vuorovaikutussuhteen malli

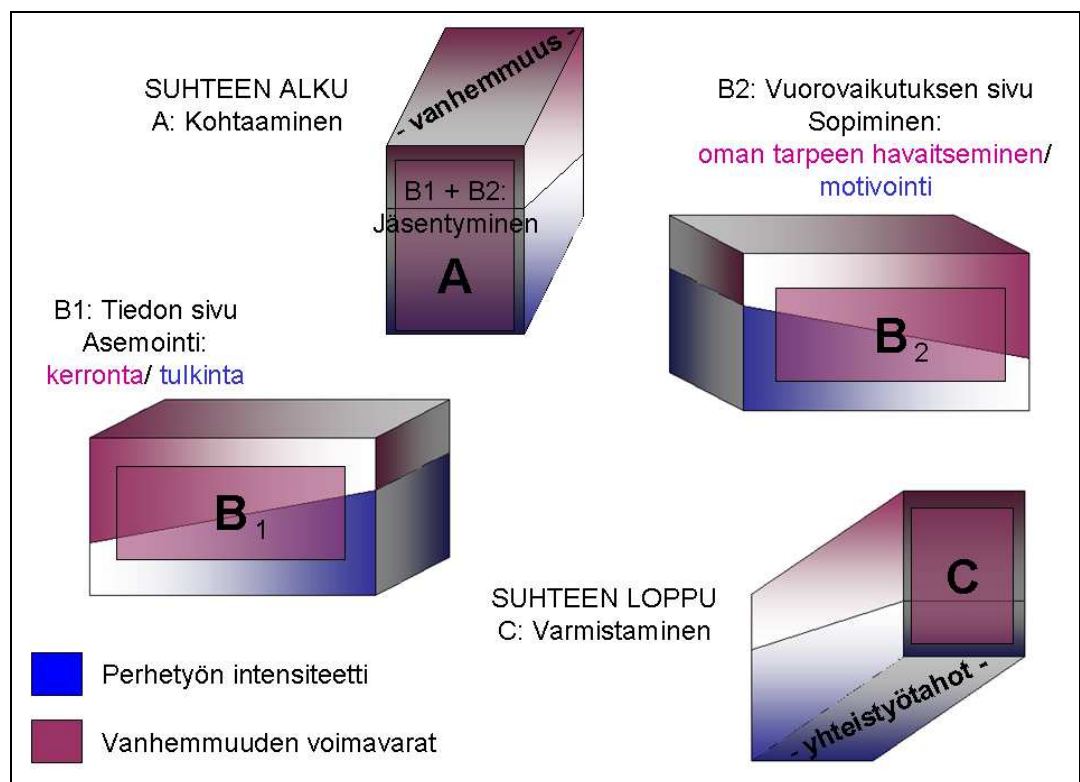
Rantalaiho (2004) on todennut, että tiedon täytyy kulkeutua käytäntöihin ja muuttua työssä joksikin, joka auttaa pulmatilanteessa elävää perhettä. Analyysin keskeisiksi perhetyön sisällön teemoiksi nousivat vanhemmuus, arki ja voimavarat. Kehittämistehtävän tavoite täsmentyi kyselyn vastauksista analyysin ja Niskalan sosiaalityön vuorovaikutusta kuvaavien vaiheiden yhteistuloksena.

Perhetyöntekijän ja perheen välinen vuorovaikutus rakentuu tässä kehittämistehtävässä eri vaiheiden keskinäisten yhteyksien malliksi. Muutoksen, siis voimavaraistumisen, mahdollistuminen ja vahvistuminen edellyttää sekä sosiaalityön mallin (Niskala 2008) että palveluohjauksellisen työotteen (Hänninen 2007) näkökulmasta kokonaisvaltaista lähestymistapaa. Mallintaminen tarkoittaa näi-

den muutokseen tähtäävien vuorovaikutuksellisten rakenteiden selvittämistä kuvan avulla. Kuva sai kehittämistehtäväni edetessä nimen "voimavaralaatikko".

Perhetyötä toteutetaan perheiden arjessa. Perhe ja vanhempien voimavarat ovat lapsen merkittävät kasvattajat Kerimäellä. Perhetyön keskeisiä sisältöjä ovat aineistoni mukaan vanhemmuuden tukeminen ja perheen voimavarojen selvittäminen, ylläpitäminen ja kartuttaminen. Tämän kappaleen tehtävä on mallintaa arjessa tapahtuvien vanhemmuuden tukitoimiin ja perheen voimavaroihin liittyvien sisältöjen vaihteellaisuus: mitä tapahtuu, kun kohdataan, jäsennetään ja mahdollistetaan; miten tieto ja vuorovaikutus saavat aikaan toimintaa.

Kun yhdistin Niskalan kuvaamia vaiheita aineistooni, oivalsin rakenteen muodostuvan erilaiseksi kuin sosiaalityössä. Rakensinkin uutta voimavaralaatikkomallia keskustellen analyysin tulosten, Niskalan luoman mallin ja eri kirjallisuuslähteiden kanssa. Kuvaan voimavaralaatikon avulla vuorovaikutussuhteen etenemistä.

Kuva 4. Voimavaralaatikko. Perhetyön vanhemmuutta voimavaraistavan vuorovaikutussuhteen eteneminen.

Perhetyössä valta on perhetyöntekijän ja perheenjäsenten dialogisen tiedon antamaa valtuutusta. Käytän siis sanaa tieto vallan sijaan. Aineistoni perusteella toimintaympäristöksi perhetyössä muodostui arki. Toimijoina korostuivat ensisijaisesti perhetyöntekijä ja vanhemmat, vaikka kaikki perheenjäsenet vaikuttavat toisiinsa ja perhetyöntekijän vuorovaikutuksen sisältöihin. Sosiaalityön vuorovaikutuksella Niskalan (2008) tutkimuksessa pyritään muutokseen. Sen tarkempi määritelmä kerimäkeläisessä perhetyössä on vanhemmuuden voimavarojen kasvattaminen, kuten aineisto minulle osoitti.

Voimavaralaatikon katto ja lattia, vanhemmuus ja yhteistyö

Voimavaralaatikkomallissa ja palveluohjauksessa on ytimenä asiakkaan ja työntekijän välinen dialoginen suhde. Suhteen perusteella määritellään ne tavat ja menetelmät, joilla työtä tehdään, ja tarvittavat palvelut sovitetaan yhteen (Hänninen 2007). Voimavaralaatikko toteutuu arjen ehdoilla ja arjessa toimittaessa, sillä kaikissa sen kuvaamissa vaiheissa arki on kontekstina läsnä. Vuorovaikutussuhteen pohjana ja perustana voimavaralaatikkomallissa toimii yhteistyöverkosto, joka tukee tiedolla ja vuorovaikutuksella, omalla osaamisellaan, perhetyöntekijää.

Vanhemmuuden alue on samankokoinen suhteen alusta loppuun, tavallaan kattaen sen, mutta sitä tukevat voimavarat vahvistuvat vuorovaikutussuhteen loppua kohti. Vanhemmuuden ja kohtaamisvaiheen särmänä voimavaralaatikossa on jäsentyminen. Pitkillä sivusärmillä vanhemmuus saa tiedollista ja vuorovaikutuksellista tukea perhetyöntekijältä ja hänen kauttaan myös yhteistyötahoilta. Suhdetta lopeteltaessa varmistetaan vanhemman selviytyminen perhetyön vuorovaikutuksessa saatujen eväiden varaan.

Voimavarakiilat

Vanhemmuus (kuva 4, punainen alue) on voimavarakiilan katto. Voimavarat kasvavat suhteen loppua, varmistamisvaihetta, kohden. Vanhemmuuden voimavarojen kiilan sivut, tiedon ja vuorovaikutuksen osuudet, laajenevat myös voimavarakiilan loppua kohden. Voimavarakiilojen välissä vanhemmuuden voimavarakiilan pohjana mahdollistuminen kohtaa perhetyöntekijän voimavarakiilan (kuva 4, sininen alue) pinnan, joka kuvaa mahdollistamista.

Suhteen alussa kohtaaminen on asemointia, sopimista ja jäsentymistä

Perhetyön vuorovaikutussuhde alkaa kohtaamisvaiheesta. Perhe tai sen jäsen on usein jo jonkin toisen peruspalvelun asiakkaana. Kohdatessaan perheen perhetyöntekijällä on joko yhteistyötahoilta tai perheenjäseneltä dialogisesti saatua tietoa perheen tilanteesta. Perhetyöntekijän suhdetyö suuntautuu seuraavaksi ammatilliseen vuorovaikutukseen ja teoreettiseen tietoon. Vuorovaikutus ja tieto muodostavat perhetyöntekijän kiilan sivut ja tukevat myös perheen voimavaroja molemmilta puolilta. Perhetyöntekijän vuorovaikutukselliset ja tiedolliset voimavarat mahdollistavat perheen voimavarojen kasvun.

Kohtaamisvaiheessa perhetyöntekijä ja perhe asemoivat, sopivat ja jäsentävät tietoa ja etsivät näin tapaa olla vuorovaikutuksessa. Hännisen (2007) mukaan toimintaa myös palveluohjauksen asiakkuutta aloiteltaessa ohjaa perheen aktiivisuus, joka vaikuttaa koettuun tuen tarpeeseen. Perhe saattaa hoitaa itse lähes kaikki asiansa – tai olettaa palveluohjaajan tekevän ne puolestaan. (Hänninen 2007.) Perhetyöntekijä ei voi mitata aktiivisuuden tasoa, mutta hänen on jossain määrin sekä tulkittava perheen tilannetta että kuunneltava, mitä sillä on kerrottavanaan. Perhe saattaa tarvita perhetyöntekijältä motivointia muutokseen tai sitten se itse osaa määritellä tarpeensa.

Tässä vaiheessa joudutaan tekemään tulkintoja ja pohtimaan tarkoituksia jos perhe ei itse vielä osaa niitä tuottaa. Tapahtumia ja tilanteita voidaan tutkia yhdessä. Voimavaralaatikossa vaihe kuvataan tiedon, asemoinnin sivuna. Se, miten tilanne jäsentyy, riippuu sekä asemoinnista että sopimisesta. Kohtaamisvaiheessa joudutaan vastakkain myös perheen itsearviointikyvyn kanssa. Havaitseeko perhe oman tarpeensa tilanteensa muutokseen, vai onko perhetyöntekijän motivoitava ja konkretisoitava, nimettävä ja sanoitettava näkemäänsä ja kuulemaansa? Yhteiseen sopimukseen pääseminen on suhdetyön vuorovaikutuksellisuutta kuvaavan sivun merkitys.

Jäsentymisvaihe yhdistää asemoidun ja sovitun. Perhetyöntekijä voi jäsentyneesti tarkastella perheen kanssa erilaisia voimavarojen kasvuun tähtääviä toimenpiteitä, sitä, miten vanhempana jaksamiseen saadaan myönteinen muutos. Vuorovaikutussuhteen jäsentymisen tapahtuu molempien voimavarakiilojen

alussa, kohdassa jossa perheen oma kerronta kohtaa perhetyöntekijän tulkinnan samasta asiasta dialogisesti. Jäsentyminen vaatii perheeltä myös omien tarpeiden havaitsemista, oivallusta siitä, mitä tarpeet ovat sisällöllisesti. Perhetyöntekijän on vastattava tähän motivoimalla perhettä.

Perhetyö mahdollistaa voimavaraistumisen

Tässä vaiheessa pohditaan yhdessä, miten vanhemmuuden voimavarojen kasvu voitaisiin perhetyöllä mahdollistaa, ja samalla pohditaan, mitä perheenjäsenet itse voisivat tehdä ja millainen toiminta heidän osaltaan voisi mahdollistua.

Vanhemmuuden voimavaraistumisen mahdollistuminen, ajanjakso, joka muutokseen käytetään, ja samalla vanhemmuuden voimavarakiilan tilavuuden kasvaminen työn edetessä (Kuvassa 4 ylempi kiila) on kiinni jäsentymissvaiheesta. Jos kerrontaa on vähemmän kuin tulkintaa (Kuvassa 4 perhetyöntekijän voimavarakiilan alku) tai omien muutostarpeiden havaitseminen vaatii paljon motiivointia (kuvassa 4 perhetyöntekijän voimavarakiilan alku), jäsentymissvaihe vaatii enemmän voimavaroja perhetyöntekijältä. Aktiivisuuteen liittyviä tekijöitä, perheen oman kerronnan sisällöllistä merkitystä tai omien tarpeiden havaitsemisen tasoa ei voi kuitenkaan mitata.

Mahdollistuminen tuottaa perheen näkökulmasta muutosta voimavaroihin. Perheen voimavarakiilan tukena toimivat perhetyön mahdollistamissvaiheeseen sisältyvät palvelut. Perhetyöntekijän alempi kiila on tiiviissä kosketuksessa ylempään, sillä tässä vuorovaikutussuhteen vaiheessa toimitaan käytännön tasolla yhteisten, jäsentymissvaiheessa sovittujen tavoitteiden mukaan. Arkea pohditaan ja erilaisia ratkaisuja etsitään yhdessä, edelleen dialogisuutta tavoitellen.

Mahdollistaminen tapahtuu perhetyöntekijän ja perheen kiilojen välissä. Tiedollisella puolella vanhempia ja perhettä motivoimalla pyritään siihen, että perhe havaitsee itse omat, toiminnallisetkin, tarpeensa. Vuorovaikutuksen puolella tulkinta luovuttaa tilaa perheen omalle kerronnalle. Mahdollistamissvaiheessa perheen voimavarakiilan laitakolmiot suurenevat, eli oman tarpeen havaitseminen ja kerronta eli sanoittaminen tulevat tietoisemmiksi. Tämä lisää myös voimavarakiilan tilavuutta.

Mahdollistettaessa perhetyöntekijän ja perheen olisi saavutettava luottamus. Vuorovaikutussuhteessa se tarkoittaa kummankin osapuolen omana oloa ja samalla aitoa pyrkimystä tiedolliseen muutokseen yhdessä sovituin tavoittein.

Suhteen varmistaminen tapahtuu dokumenttien avulla

Suhteen varmistaminen, johon koko perhetyön vuorovaikutussuhteen voidaan sanoa päättyvän, on arviointia. Suhde loppuu siihen, että kaikki sen vaiheet, tulkinnat, perustelut, tavoitteet ja toiminnalliset sisällöt käydään yhdessä läpi. Varmistetaan, että perheelle on jäänyt selkeä kuva tapahtumista ja myös oma tuntuma osallisuudesta niihin on konkretisoitunut. Dokumentaatio on merkittävässä osassa. Se toimii suhteen ja samalla voimavarojen kasvun kansiona. Kirjattu, yhdessä pohdittu ja kerätty tieto toimii portfoliona, josta perhe ja erityisesti vanhemmat saattavat jatkossa hyötyä arjen koetellessa voimavaroja uudelleen.

Dokumentoinnin ja myös perhetyön vuorovaikutussuhteen lähtökohtana on yhteisen tiedon löytäminen. Tärkeää on myös sen kirjaaminen muistiin molempien osapuolien nähtäväksi ja se, että kirjatusta ollaan samaa mieltä. Dokumentointi vaatii perhetyön sisällön avaamista. Se jäsentää todellisuutta, sitä mitä on havaittu ja sanoitettu.

Niskalan (2008) mukaan maaseutusosiaalityössä arviointi on oleellinen osa työskentelyprosessia. Asiakkaan elämäntilanteen muutosta, ihmisen kykyä käsitellä vaikeita tilanteita, olosuhteiden osuutta ja voimavaroja arvioidaan koko työskentelyprosessin ajan ja eri toimien vaikutuksista tehdään johtopäätöksiä. Työprosessin eri vaiheissa asiakkaan elämäntilannetta kartoitetaan lomakkeilla. Tilanearviota ja sen muuttumista ei kuitenkaan systemaattisesti tarkastella koko työskentelyprosessin ajan. (Niskala 2008, 130.) Perhetyössä suunnitelma työn aloittamisesta tehdään kirjallisesti ja kaikki tapaamiset dokumentoidaan. Toisin kuin sosiaalityön prosesseissa, perhetyössä tilanearvion muuttumista tarkastellaan koko ajan. Perhetyön suunnitelmallisuus, tavoitteiden asettaminen ja arviointi perustuu dokumenteille.

Dokumentaation tarkoitus ehkäisevässä perhetyössä on toimia onnistumisten sanoittajana. Sen on peilattava lähtökohtia ja sisällettävä asiakkaan omaa ker-

tomusta (omia sanoja ja tunnelmia) ja havaintoja, jotta muutoksesta saataisiin näkyvä ja kannatteleva - kohtaamisvaiheesta varmistamisvaiheeseen, koko prosessin ajaksi. Dokumentaatio toimii asiakkaan portfoliona, kasvutarinana vanhemmuuteen, etenkin voimavaranäkökulman suunnannäyttäjänä.

7 POHDINTAA

7.1 Kehittämistehtävän prosessikuvausta ja etiikkaa

Aloitin perhetyöntekijänä kunnassa, jossa perhetyötä oli aiemmin tehty kotipalvelun lähtökohdista. Uutta perhetyöntekijää valitessaan sosiaalijohtaja painotti enemmän koulutusta valiten tehtävään sosionomin. Toimenkuvani jäi esimieheltä tarkemmin määrittelemättä johtuen kai aikaisemmasta perhetyön kokemuksestani. Minun oletettiin tietävän työni ja siinä käytettävät menetelmät. Kierros kunnan lapsiperhepalveluiden työntekijöiden neuvotteluissa osoitti, että perhetyö, erityisesti sosiaalitoimen alla tekemäni ehkäisevä työ, oli monella yhteistyötaholla jäsentymätöntä. Tietoa sen mahdollisuuksista tukea perheitä arjessa kaivattiin.

Kehittämistehtävälläni toivoin löytäväni ehkäisevän perhetyön sisällölliset tarpeet, vastauksen siihen, mitä perhetyö oikeastaan on pienessä maaseutukunnassa. En kaivannut lisää menetelmiä, vaan sisältöjen rakenteellista mallia, jossa perhetyön vuorovaikutussuhteen eri vaiheita kuvattaisiin selkeästi ja jäsenytyneesti. Tein kunnan lapsiperhepalveluissa toimiville työntekijöille kyselyn, jonka avulla perhetyön sisältö voisi aueta kaikille kunnan toimijoille ja erityisesti minulle ehkäisevästä perhetyöstä puhuttaessa. Analyysivaiheessa annoin aineiston keskustella Niskalan (2008) sosiaalityön vuorovaikutussuhteen vaiheita muutostyössä kuvaavan mallin kanssa ja löysin paljon yhtäläisyyksiä. Perhetyön malli alkoi rakentua. Rakentuva mallini tukeutui myös palveluohjaukselliseen työotteeseen (Hänninen 2007), erityisesti sen intensiivisimpään alueeseen, yksilökohtaiseen palveluohjaukseen. Palveluohjauksellisella työotteella perhetyöntekijä voi tukea asiakkaan, tässä tapauksessa perheen, vanhempien

ja lasten voimavaroja. Palveluohjaus toimii tässä kehittämistehtävässä teoreettisena viitekehystenä Niskalan mallin ohella.

Aluksi pohdin oman työni lähtökohtia Kerimäellä. Kirjoitetun toimenkuvan puuttuminen antoi paljon vapauksia, mutta eettiset perusteet olivat etusijalla. Toivoin löytäväni työtapoja, jotka todella olisivat kerimäkeläisille hyödyksi. Perheet olivat tottuneet kotipalvelunomaiseen perhetyöhön, eivätkä luultavasti olisi nähneet kyselyyn vastaamisella olevan merkitystä. Näin ollen lähestyin aiheitani työntekijöiden kokemusten näkökulmasta.

Soccan huomisbarometrissa (ks. Hussi 2005), jonka kelpuutin käyttööni lähes sellaisenaan (ks. Liite) oli valmiita avainsanoja. Ne olivat auttaneet työntekijöitä hahmottamaan alueita, joilla perhetyötä tehdään. Kysymysten tarkoituksena oli avata perhetyön sisältöjä ja sellaisia alueita, joilla työ aikaisemmin oli ehkä jäänyt vaillinaiseksi. Pohdin, mitä voisin työssäni tehdä enemmän tai eri tavalla.

Prosessikuvauksen perhetyöstä olin tehnyt jo aikaisemmassa työpaikassani, jossa minun piti perustella kunnan ehkäisevää työtä ja sen rakenteiden kehittämisen tarvetta. Nyt laatikoiden peräkkäin asetteleminen ei riittänyt enää kuvaamaan tekemääni työtä. Olin itsekin kai päässyt työni sisällöissä syvemälle. Tiesin, että rakenteen kuvaaminen voisi olla paras tapa tuottaa tietoa perhetyön sisällöstä muillekin. Näin syntyi ajatus mallintamisesta ja Niskalan teos osui käsiini.

Mallintaminen ja kyselyn aineisto kulkivat jo rinnakkain keskustellen keskenään. Tiesin kaipaavani vuorovaikutukselliseen tukeen liittyvää teoreettista viitekehystä ja pohdin tätä ohjaajani kanssa. Olin jo aikaisemmin tutustunut palveluohjaukselliseen työotteeseen. Artikkelin aiheesta johdatteli minut tutkimaan aluetta tarkemmin. Löysin paljon yhtymäkohtia omaan työhöni, olihan palveluohjaus, casework, tuttu sosiaalityön toimintamalli ja aiemminkin perhetyössä käytetty. Voimavaralaatikon rakenteet alkoivat muotoutua.

Tajusin, ettei Niskalan malli ollut rakenteeltaan perhetyön mallia vastaava. Halusin myös yksinkertaistaa ja kuvata selkeämmin, mitä työni on. Aloin hahmotel-

la kiiloja, sillä tiesin omien voimavarojeni ”kuluvan” perhetyön asiakassuhteen edetessä. Intensiteetin kuuluukin hiipua, sillä samalla se tuottaa voimia perheelle. Tämän olin kuullut asiakaspalautteena monta kertaa: ”Sinä et voi tehdä perhetyötä, jos jaksaminen ei loista kasvoiltasi ja näy toiminnassasi. Usein se loistaakin, ja se juuri antaa meidän väelle voimia!” Mallintaminen voi olla myös voimavarojen näkyvää hallitsemista – näin niiden siirtäminenkin onnistuu.

Toinen keskeinen oivallus syntyi pohtiessani vanhemmuuden, yhteistyötahojen, tiedon ja vuorovaikutuksen esitystapaa. Perhetyö on suunnitelmallista, sillä on alku ja loppu. Kohtaaminen ja varmistaminen, kuten Niskalakin (2008) sanoo. Näin nyt edessäni laatikon, jonka sisällä oli kaksi tilaa. Vanhemmuus oli päälimmäisenä työni kohteena sen tilan yläpuolella, jossa vanhemmuuden ja perheen voimavarat olivat hiljalleen kasvamassa. Työlläni mahdollistan voimavarojen kasvun – ja se mahdollistuu vanhemmille dialogisessa vuorovaikutuksessa. Tieto siis tukee sekä vanhempia että minua, ja minulla on tukenani yhteistyötahot ja heidän tietonsa. Kun vanhempien voimavarat kasvavat, laajenevat myös tieto ja vuorovaikutussivujen osallisuudesta kertova alue, kerronnan ja omien tarpeen havaitsemisen kiilat. Näiden varassa vahvistuu ajatus perheen tulevaisuuden suunnittelemisesta ilman perhetyön tukea.

Eettisten pohdintojen osalta kehittämistehtäväni jakautuu kahteen osaan. Ensimmäinen osa käsittelee lapsiperheiden kanssa työskenteleville tehtyä kyselyä, jonka pohjalta varsinainen kehittämistehtäväni muotoutui. Työntekijät suostuivat osallistumaan kehittämistehtävääni liittyneeseen kyselyyn saatekirjeen perusteella. Kyselyn saatekirjeessä selvitettiin saatujen vastausten käyttötarkoitus. Tutkittavalle on annettava aluksi tietoa tutkimuksesta (Hirsjärvi, Remes ja Sajaavaara 2004, 27). Kyselyyn vastanneille kerrottiin, mitä kehittämistehtäväni edessä tulee tapahtumaan. Vastanneet osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti. Vastaukset muotoutuivat asiasanoja myötäillen, mutta ilmensivät vastaajan toimenkuvan mukaisia näkökulmia. Esimerkiksi varhaiskasvatuksen ehkäisevää perhetyötä tekevän kiertävän erityislastentarhanopettajan vastauksissa näkökulma oli pedagoginen, ja lastenneuvolan terveydenhoitajan näkökulma oli hoidollinen.

Tutkimusprosessin eettiset näkökulmat voidaan jakaa kolmeen alueeseen. Ensimmäisenä pohditaan tutkimusaiheen eettistä oikeutusta ja sitä, miksi ilmiön tutkiminen on perusteltua. (Kylmä, Pietilä ja Vehviläinen 2002, 70 - 73.) Kehittämistehtäväni aiheita perustelee laki, lapsiperheiden tuen tarve sekä kerimäkeläisen sosiaalitoimen alaisen ehkäisevän perhetyön kehittäminen. Tämä ilmiötä perusteleva näkökulma on keskeinen kehittämistehtäväni toisessa osassa, jossa mallinnan vanhemman ja perhetyöntekijän vuorovaikutuksen eri vaiheita voimavaralaatikon avulla.

Toinen eettinen näkökulma löytyy tutkimusmenetelmistä. Tavoiteltavan tiedon ja aiotun aineistonkeruumenetelmän on kohdattava (Kylmä ym. 2002, 70 - 73). Tässä kehittämistehtävässä kyselyyn vastattiin omaa työtä ja perheiden tilanteita yleisesti kuvaten, eikä kyselystä aiheutunut erityistä riskiä vastanneille tai heidän asiakkailleen (Saaranen-Kauppinen ym. 2006). Kehittämistehtäväni kyselyn osuus antoi alustavaa suuntaa kehittämisongelmalle.

Kolmas eettinen näkökulma liittyy tutkimusaineiston analyysiin ja raportointiin; anonymiteettiin sekä tulosten raportoinnin rehellisyyteen ja tarkkuuteen (Kylmä ym. 2002, 70 - 73). Täydellinen nimettömyys ei kehittämistehtävässäni tullut kysymykseen, sillä kyselyt lähetettiin tietyille työntekijöille ja niiden palauttamisenkin tapahtui tunnistettavasti, jotta vastausten täydentäminen onnistuisi tulointatilanteessa. Vastauksia käsittelevässä kappaleessa, jossa sisällönanalyysin tuloksia selvitetään, säilyy luottamuksellisuus eikä työntekijän henkilöllisyys voi niistä paljastua (vrt. Kuula 2006, 201 - 207). Kehittämistehtävässäni esitellen analyysiprosessin etenemisen ja sen miten esitetyt tulokset on saatu.

7.2 Mallin soveltaminen käytäntöön

Niskala (2008) kuvasi muutosta tavoittelevan sosiaalityön vuorovaikutuksen eri vaiheita. Kehittämistehtävässäni voimavaralaatikko kuvaa vanhemmuutta voimavaraistavan perhetyön vuorovaikutuksen sisältöjä, jotka konkretisoituvat arjen toiminnassa.

Työntekijät kertoivat, miten kohtaamisvaiheessa työ- ja elämäkokemus auttaa voimavarojen, vanhemmuuden ja kasvatuksen tukemisessa, sillä arki on jokaiselle tuttua toimintaympäristöä. Voimavarojen vaihtelun, vanhemmuuden haasteellisuuden ja lasten kasvattamiseen liittyvät tilanteet voi reflektoida omiin kokemuksiin, jolloin niistä tavallaan tulee yhteisiä, vertaisia. Tapahtuu asemoituminen. Tilanteiden kuvaukset konkretisoituvat mielikuvissa helpommin, kun työntekijänä osaa asettua kertojan asemaan peilaten ja vertaillen kokemuksia.

Kekkosen (2004) mukaan vanhemmat ja lapset toivovat kokemusten ja tunteiden jakamista ja haluavat tulla kohdatuiksi siinä todellisuudessa, jossa elävät (Kekkonen 2004, 84 - 87). Niskalakin (2008) toteaa asiakkaan ympäristön olevan merkityksellinen. Asiakkaiden mielestä sosiaalityöntekijät näkisivät heidän tilanteensa ja olosuhteensa todellisina, jos tapaaminen olisi heidän tutussa ympäristössään. Asiakkaiden toimintakykyisyyden hahmottamisessa kotiympäristö antaa sosiaalityöntekijöille positiivisemmän kuvan kuin jäykkä virastotapaaminen. Niskala (2008) jatkaa, että ihmisten tilanteet ovat ainutlaatuisia. Ne toteutuvat omassa kontekstissaan ja ovat oman subjektiivisen näkemyksen kautta koettuja. Samankaltaisten tilanteiden kanssa työskentely voi joko vahvistaa sosiaalityöntekijän valmiuksia kohdata asiakkaita erilaisissa elämäntilanteissa tai tyypistää asiakkaiden asioiden käsittelyn kaavamaiseksi rutiinityöskentelyksi. (Niskala 2008.)

Myös kokemusten saamat merkitykset on osattava havaita (Kekkonen 2004, 84 - 87). Aineiston perusteella työntekijät tiedostavat oman elämäkokemuksensa merkityksen ja saavat siitä tukea työhönsä. Toisaalta he muistavat kokeneensa myös sellaisia tilanteita, jolloin tukea ei ollut. Nämä muistot vaikeuttavat oman työn rajaamista, sillä kaikkeen ei voi vaikuttaa.

Perheen, lasten ja vanhempien tapa kertoa voi vaatia tulkintaa, jolloin omilla konkretisointikyvyillä on iso merkitys. Jos kerronta ei ole tarinallista, vaan enemmänkin asentojen, ilmeiden, vuorovaikutustilanteiden tai tunteiden tasolla, vaatii tulkinta työntekijältä pitkäjänteisyyttä ja vilpittömyyttä kiinnostusta. Asemointi on suhteuttamista, normalisointia tai erityistä huolta perheen tilanteesta ja voimavaroista tuottava vaihe.

Asemointivaiheen rinnalla toteutuu sopimisvaihe. Kun tilanteet konkretisoituvat, perhe, vanhemmat ja lapset joko itse nostavat omat tarpeensa näkyviin tai olettavat passiivisina työntekijän ryhtyvän motivointityöhön. Sopimisvaiheessa kohtaa usein aikaisempien sukupolvien jättämän sosiaalisen perinnön. Osallisuuden ja elämänhallinnan kokemus on siirtynyt omilta vanhemmilta omaksi toimintatavaksi. Tässä vaiheessa sovitaan tasavertaisesti tai perhetyöntekijän saaman tiedon perusteella siitä, miten voimavaroja voitaisiin saada lisää.

Perhetyössä tieto tulee asiakkaalta sekä työntekijän osaamisen alueilta. Molemmilla on hiljaista, elämänkokemuksellista tietoa. (Väisänen ym. 2009, 53.) Aineiston mukaan perhetyön tietoa etsitään yhdessä, sitä tarkennetaan hakeamalla oikeita sanoja tilanteiden ja tunteiden kuvaamiseen. Asiakkailla on tietoa perheenjäseniin ja heidän elämänhistoriaansa liittyen, esim. temperamentin ja vuorovaikutuksen alueilta, johon työntekijä voi dialogisesti yhtyä omilla teoreettisilla ja kokemuksellisilla tiedoillaan (Väisänen ym. 2009, 53). Tässä vaiheessa tarve voidaan sanoittaa ja tavoitteet määritellä.

Jäsentymisvaihe päättää kohtaamisvaiheen ja edeltää mahdollistamis- ja mahdollistumisvaihetta. Sen haasteena on tarpeiden täsmentäminen ja toimintasuunnitelmien nivominen arjen tarpeisiin, sekä perheen että työntekijän näkökulmien huomioonottaminen. Jäsentymisvaiheessa luodun tiedon pohjalta jokaiselle perheenjäsenelle on löydettävissä yksilöllisiä, persoonalle ominaisia tapoja, joiden avulla laaditaan vaihtoehtoja toimia vastaan tulevilla tilanteilla.

Kerimäellä ehkäisevä perhetyö on mahdollistamisvaiheeseen painottuvaa. Arjesta tuotetut muutostoiveet voivat lähteä toteutumaan siinä ympäristössä, jossa tarve on havaittu. Kun tilanteet ja tarpeet on konkretisoitu toimintasuunnitelmiksi, niitä lähdetään toteuttamaan. Perheen tilanteen kannalta epäkäytännölliseksi todettuja toimintamalleja muutetaan ja pohditaan perheenjäsenten näkökulmista uusiksi.

Mahdollistamisvaiheessa työntekijän rooli voi liittyä voimavarojen turvaamiseen, jolloin hänen toimintansa tukee perheen jaksamista. Käytännössä vanhemmalle annetaan arjesta irtautumismahdollisuus, esim. omaa aikaa harrastuksiin, tai

lapsia viedään virkistäytymään, jolloin vanhemmatkin saavat hetken omaa aikaa. Toisaalta mahdollistaminen voi sisältää myös uusien mallien antamista toimintoja yhdessä läpikäymällä, esim. kasvatustilanteissa. Auktoritatiivinen kasvatustyyli (Ks. Rönkä ym. 2009) antaa kuitenkin viitteitä siitä, millaiseen vanhemmuutta voimavaraistavaan toimintamalliin perhetyössä kannattaa pyrkiä.

Jos perhe ei ole saanut aikaisemmin tarpeeksi tukea asiassa, jonka vuoksi he ovat työntekijää tapaamassa, he toivovat omaksi vahvistukseksi tietoa siitä, missä ovat toimineet oikein (www.kasvunkumppanit.thl.fi). Motivointi kuuluu mahdollistamisvaiheeseen, ja perhetyössä se on onnistumisten sanoittamista. Varmistaminen on toimintaa ja kontrollointia sovittujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Varmistaminen tapahtuu dialogisesti kirjoitetun dokumentaation avulla.

Asiakastyöstä kirjoittaminen on osa sosiaalityöntekijän tiedon muodostusta (Ks. myös Kuusisto-Niemi & Kääriäinen 2005). Se on dynaaminen prosessi, jossa erilaiset näkökulmat ja toiminnan mahdollisuudet tehdään näkyviksi. Suunnitelmallisen prosessin yhteisellä kirjaamisella työntekijä auttaa asiakasta jäsentämään omaa elämäntilannettaan.

Asiakkaalle annetaan tilaa kertoa itse, onko hänen tilanteensa muuttunut. Sosiaalityöntekijä toistaa asiakkaan kertomaa, ja samalla oma käsitys tilanteesta heijastetaan palautteena asiakkaalle. Tapauskohtaista arviointia tehtäessä sosiaalityöntekijän ja asiakkaan keskinäisellä vuorovaikutuksella on tärkeä, toiminnallinen osa.

Sosiaalityöntekijä pyrkii reflektoinnilla herättämään asiakasta tietoisesti ja kriittisesti tarkastelemaan molempien osapuolien toimintaa. Hän tutkii yhdessä asiakkaan kanssa kokemuksia toiminnasta ja sen herättämistä tunteista. Työntekijä tukee asiakkaan mahdollisuutta saavuttaa uusi ymmärrys käsiteltävästä asiasta, kun asiakkaan sanomiset ja tekemiset heijastetaan tälle takaisin.

Niskalan (2008) mallin neljäs vaihe kuvaa dialogista osallisuutta ja yksilöllistä, räätälöityä suhdetyötä. Voimavaralaatikkomalli edellyttää vuorovaikutukselta dialogista lähestymistapaa. Osallisuus toteutuu kaikissa vaiheissa asiakkaan ilmaisun tullessa kuulluksi. Röngän (2009) mukaan vanhemmuuden stressi näkyy sisäisinä reaktioina tilanteissa, joissa vanhemmuuden rooli koetaan rajoittavana tai kasvattajana koetut ongelmatilanteet tuottavat voimattomuuden tunnetta. Haasteellisina koetut arkiset tilanteet, siirtymiset ja vaativat rutiinit kuluttavat ja aiheuttavat stressiä. (Rönkä ym 2009.) Työntekijän on aina muistettava konkretisointi. Tilanteet voi kuvata asiakkaalle arkeen sijoitettuina esimerkkeinä.

Työntekijällä on oltava työryhmän ja esimiehensä tuki. Ihmisten parissa tehtävä työ kuormittaa, koska toisen kuormaan ja kärsimykseen ei koskaan totu - eikä ole tarkoituksenmukaistakaan tottua. (www.kasvunkumppanit.thl.fi.) Perhetyöntekijä saa myös koko ajan tukea omaan työhönsä yhteistyötahoilta. Tarvittaessa esim. terveydenhoidolliset erityiskysymykset voidaan hoitaa niin, että voimavaralaatikkoa tarkastellaan pitkittäissuunnassa, jolloin erityissairaanhoidon työntekijä tukee perhetyöntekijää ja perhettä kokonaisen siivun verran.

Voimavaraistumista tukevan vuorovaikutuksen vaiheet toistuvat samankaltaisina asiakkaan tuottaman kerronnan ja tämän omien tarpeiden mukaan. Vaiheet jäsentyvät ja mahdollistuvat perhetyön edetessä. Työnjakoa pohdittaessa perhetyö ja hoidolliset erityistarpeet löytävät kumpikin uomansa ja tapansa toimia. Esimerkiksi perheessä, jonka jäsenellä todetaan pitkäaikaissairaus, vaikkapa diabetes. Sairauteen liittyvän tiedon välittäminen selkeytyy, kun työntekijöiden toimenkuvaan liittyvät muutosta aikaansaavat vuorovaikutukselliset tekijät on pakattu voimavaralaatikkoon.

Opinnäytetyötä tehdessäni analyysi paljasti myös työntekijätasolla tarvetta muutokseen. Perhepalveluita tuottavat tahot henkilöityvät pienellä paikkakunnalla, ja yhteistyöllä resurssit kokonaisvaltaiseen asiakastyöhön kohdentuisivat oikealla tavalla. Neuvola, kouluterveydenhoito, päivähoito, koulupsykologi, mielenterveytyö jne. etsivät kukin tahollaan näitä keinoja. Kun Niskalan (2008) malliin lisätään kerimäkeläisten tarpeiden mukaiset sisällöt, yhteistyö voi entisestään kehittä-

tyä. Muutosta yhteistyössä voidaan lähteä rakentamaan suhdetyön, kohtaamisen, jäsentymisen ja mahdollistamisen kautta. Näin etenemällä työntekijät hahmottavat oman työnsä suhteessa toisen tekemään työhön.

Kuvat

Kuva 1. Perhetyön tasoja (Airto ym. 2005.) s. 7

Kuva 2. Palveluohjauksen tasot. (Hänninen 2007.) s. 9

Kuva 3. Sosiaalityön vuorovaikutusta kuvaava malli. (Niskala 2008.) s. 18

Kuva 4. Voimavaralaatikko. Perhetyön vanhemmuutta voimavaraistavan vuorovaikutussuhteen eteneminen. s. 34

Lähteet

Airto, M., Helavirta, S., Kurkinen, J., Loponen, K. & Uusimäki, M. 2005. Preventteri. Moniammatillinen yhteistyö lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 17. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Oulu.

Almeida, D., Wethington, E. & Macdonald, D. 2001. Daily variation in parental engagement and negative mood: implications for emotionally supportive and conflictual interactions. *Journal of marriage and the family* (63), 471 - 460.

Berg, K. 2000. Perhetyö lastensuojelussa tuotettuna puheena: käsiteanalyysi. Helsingin yliopisto.

Daly, K. 2003. Family theory versus the theories families live by. *Journal of Marriage and Family*, 65(4). 771 - 784.

Dialogisuus ammattilaisen ja perheen välillä. www.kasvunkumppanit.thl.fi. Luettu 12.10.2011.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hurtig, J. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Stakes. Työpapereita 9/2008.

Hussi, T. Sosiaalinen raportointi tiedon rakentajana. Menetelmäkuvaus ja käytännön kokemukset. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 4/2005. www.socca.fi. Luettu 04.05.2011

Hänninen, K. 2007. Palveluohjaus. Asiakaslähtöistä täsmäpalvelua vauvasta vaariin. Stakes. Raportteja 20/2007.

Isaacs, W. 2001. Dialogi ja yhdessä ajattelemisen taito. Helsinki: Kauppakaari.

Jokinen, E. 2003: Arjen kyseenalaisuus. *Naistutkimus* 1/2003, 4 - 17.

Jokinen, E. 2005. Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.

Kekkonen, M. 2004. Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa. Lapsiperheiden peruspalveluiden kehittäminen. Stakes. Raportteja 281.

Korhonen, M. 2002. Aina oli joku kotona. Teoksessa Kolbe, L. & Järvinen, K. (toim.) Onks ketään kotona? Kasvatuksen suuntaa etsimässä. Helsinki: Tammi. 53 - 74.

Korvela, P. 2003. Yhdessä ja erikseen – perheenjäsenten kotona olemisen ja tekemisen dynamiikka. Helsinki: Stakes.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Kuusisto-Niemi S. & Kääriäinen A. 2005. Hiljaisen tiedon vallasta näkyvän tiedon valtaan - puheenvuoro tiedon näkyväksi tekemisen puolesta. Janus : Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 13/2005. 452 - 460.

Kylmä, J., Pietilä, A-M. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2002. Terveystiedon edistämisen lähtökohtia. Teoksessa Pietilä A-M., Hakulinen, T., Hirvonen, T., Koponen, P., Salminen E-M. & Sirola K. (toim.) Terveystiedon edistäminen. Uudistuvat työmenetelmät. Helsinki: WSOY. 62 - 76.

Lahikainen, A-R. 2005. Ruutu - yksi perheenjäsen. Psykologia 4. 408-414.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

Lastensuojelun käsikirja. www.sosiaaliportti.fi. Luettu 11.10.2011

Malinen, K. & Sevon, E. 2009. Parisuhteiden hoitaminen: suhteiden arkea vai irtiottoja arjesta. Teoksessa Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. (toim.) 2009. Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS-kustannus, 149 - 176.

Metsäpelto, R. L. & Pulkkinen, L. 2004. Vanhempien kasvatustyyli ja psykososiaalinen toimintakyky. Psykologia 39, 212 - 221.

Määttä, P. 1999. Perhe asiantuntijana. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mönkkönen K 2002. Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Väitöskirja. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet.

Niskala, A. 2008. Salatusta suhteesta kahden kimppaan. Analyysi sosiaalityön prosessin rakentumisesta. Lapin yliopistokustannus.

Nätkin, R. & Vuori, J. 2007. Perhetyön tieto ja kritiikki. Johdanto perhetyön muuttuvaan kenttään. Teoksessa Nätkin, R. & Vuori J. (toim.) Perhetyön tieto. Helsinki: Vastapaino. 7 - 38.

Rantalaiho, U-M. 2003. Ehkäisevän lastensuojelutyön avauksia. Teoksessa Hurtig, J., Hautajärvi, S. & Rantalaiho, U. Lastensuojelua kehittämässä. Arvioivia näkökulmia Nuorten Ystävien Lapsi Lapissa -projektiin. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B 46, 191 - 261.

Rantalaiho U-M. 2004. Ongelmanratkaisuprosessi – eräs lähestymistapa sosiaalityön käytäntöihin. Teoksessa Niskala, A. (toim.) Sosiaalityön paikallisten käytäntöjen mallinnus. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 15. Oulu, 20 - 33.

Rantalaiho, U-M. 2006. Kun ei tule kuulluksi – lapsiperheiden vanhempien

kokemuksia arjesta ja avun tarpeista. Teoksessa Hokkanen, L. & Sauvola M. (toim.) Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 22. Oulu.

Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. (toim.) 2009. Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS -kustannus.

Rönkä, A., & Korvela, P. 2009. Everyday family life: Dimensions, approaches, and current challenges. *Journal of Family Theory & Review* 1(2), 87 - 102.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>. Luettu 15.3.2012.

Sauli, H., Bardy, M. & Salmi, M. 2002. Elinolojen koveneminen lapsiperheissä. Teoksessa Heikkilä, M. & Kautto (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2002*. Helsinki: Stakes, 32 - 61.

Sevon, E. & Malinen, K. 2009. Tyyntä vai tuulista? Teoksessa Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. (toim.) *Perhe-elämän paletti*. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS –kustannus, 223 - 250.

Simon, J., Murphy, J. & Smith, S. 2005. Understanding and fostering family resilience. *Family journal: Counselling and therapy for couples and families* 13, 427 - 436.

Sosiaalityön määritelmä. Arvot> ihmisoikeudet. www.sosweb.fi. Luettu 22.2.2012.

Suominen, S. 2002. Henkilökohtainen palveluohjaus. Case management mielenterveystyössä. Omaiset mielenterveystyön tukena. Uudenmaan yhdistys ry. Helsinki.

Suominen, S. & Tuominen, M. 2007. *Palveluohjaus - portti itsenäiseen elämään*. Helsinki: Profami oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2006. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Tuomi-Gröhn, T. (toim.) 2008. *Reinventing art of everyday making*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Uusimäki, M. 2005. Perhetyö palvelujärjestelmässä. Teoksessa Mikko Reijonen (toim.) *Voimaa perhetyöhön*. Jyväskylä: PS –kustannus, 17 - 42.

Väisänen, L., Niemelä, M. & Suua, P. 2009. *Sanat työssä. Vuorovaikutus ammattitaitona*. Helsinki: Kirjapaja.

Kirje ja kysely työntekijöille

Hei!

Toimin perhetyöntekijänä Kerimäen sosiaalitoimessa ja opiskelen yamk - tutkintoa Saimaan ammattikorkeakoulussa Terveystieteiden edistämisen koulutusohjelmassa. Kehittämistehtävänäni (= opinnäytetyö) on mallintaa oman työni sisältöä ja menetelmiä niin, että ne vastaavat parhaalla mahdollisella tavalla kunnan lapsiperheiden tarpeisiin. Ehkäisevän perhetyön koen erittäin tarpeelliseksi, sillä sopivalla ehkäisevän perhetyön toimintamallilla asiakasperheessä ilmennyt huoli voidaan saada hallintaan hyvissä ajoin ennen lastensuojeluilmoitusta. Kehittämistehtävänäni yhtenä tavoitteena on myös perustella uusia palvelumuotoja päättäjille.

Pyydän Sinua vastaamaan seuraaviin kysymyksiin, sillä tiedät kuntamme lapsiperheiden voimavaroista ja sellaisista toimintamalleista, joita et itse mahdollisesti ehdi/voi toteuttaa omassa asiakastyössäsi, mutta joista perheet hyötyisivät. Seuraavat kysymykset perustuvat Helsingin kaupungin sosiaalityön kehittämiskeskuksen (Soccan) muotoilemaan Huomis-barometri – kyselyyn. Kysely selvittää huolten ohella myös kuntamme voimavaroja. Lopussa Sinulla on mahdollisuus vielä omin sanoin kuvailla omaan työhösi liittyviä huolia ja voimavaroja.

Toivon, että vastauksesi ovat perusteltuja. Esimerkkinä; jos tiedät perheiden tarvitsevan tukea/keskustelua, voit kirjoittaa auki millaisesta tuesta/keskustelusta (puheenaiheet jne.) perheet saisivat tarvitsemaansa apua. Käytä omia sanojasi, älä ”sanahelinää”!

Vastauksista muodostuvan aineiston viimeisessä käsittelyvaiheessa esitän lopullisen mallin kaikille kyselyyn osallistuneille. Voimme keskustella ja täsmentää perhetyöntekijän tekemän ehkäisevän perhetyön sisältöä ja asemaa Kerimäen lapsiperhepalveluissa. Tallenna tiedosto tietokoneellesi ja vastaa (yksin tai kollegan kanssa) heti kysymyksen perään. Lähetä täydentämäsi tiedosto minulle takaisin 16.9.2011 mennessä. Kiitän vastauksistasi jo etukäteen. Vastajille ”pullakahvit” tiedossa!

Tämän kyselyn ”*avainsanat*” on tarkoitettu ajatuksillesi suuntaa antaviksi. Älä anna niiden rajoittaa, (jos) ajatuksesi kantavat pidemmälle!

Ystävällisin kumppanuusterveisin,

Liisa Miettinen
perhetyöntekijä p. 044 - 417 5056
Kerimäen kunta / sosiaaliosasto

VOIMAVAROJEN KARTOITUS

Mikä on jo kunnassamme hyvin? Mihin kannattaa satsata? Miksi?

1. Mikä on jo hyvin lasten ja nuorten arjessa?

Avainsanoja: asiakkaiden selviytymiskeinot, voimavarat, resurssit, perhe, lähi-piiri, koulunkäynti, kouluviihtyvyys, vapaa-aika, harrastukset, kasvuympäristö, jne.

2. Mikä on jo hyvin työssäsi (ajatellen lapsia ja nuoria)?

Avainsanoja: toiminnan resurssit, palvelun laatu, palvelun riittävyys, oikea kohdentuminen, työmenetelmät, välineet, työssä saatu tuki, projektit jne.

3. Mikä on jo hyvin alueen palvelujärjestelmässä?

Avainsanoja: palveluiden yhteensopivuus, yhteistyön sujuvuus, riittävyys, saatavuus, palvelujen laatu, palveluilla aikaan saatu vaikuttavuus, palvelujen oikea kohdentuminen, palvelujen monipuolisuus, hyvät yhteistyökäytännöt ja -projektit jne.

HUOLIKARTOITUS

1. Mikä herättää mielessäsi huolta?

a) Lasten ja nuorten arkeen liittyvät huolet

Avainsanoja: perhe, koulunkäynti, kouluviihtyvyys, vapaa-aika, harrastukset, kasvuympäristö, köyhyys, päihitteet, rikollisuus, muu toiminta, terveys, vanhempien työttömyys, lähiverkosto, jne.

b) Huolet, jotka liittyvät työhöni lasten ja nuorten kanssa

Avainsanoja: toiminnan resurssit, palvelun laatu, palvelun riittävyys, oikea kohdentuminen, työmenetelmät, välineet, työssä saatu tuki, työllä aikaansaatu vaikuttavuus, jne

c) Lasten ja nuorten palveluihin liittyvät huolet

Avainsanoja: palveluiden yhteensopivuus, yhteistyön sujuvuus, palveluketjut, palveluiden kohdentuminen, palveluiden kirjo, riittävyys, saatavuus, jne

2. Mitä tapahtuu, jos asioille ei tehdä mitään? Mitä riskejä on olemassa?

a) Lapset ja nuoret:

b) Oma työsi:

c) Alueen palvelut:

3. Mitä mielestäsi pitäisi tehdä?

Mitä asioiden korjaamiseksi voisi tehdä (suhteessa lapsiin ja nuoriin, omaan työhösi ja alueen palveluihin)? Kuvittele tilanne, jossa huolta ei enää ole...

a) mitä olisi pitänyt tapahtua, jotta huolta ei enää ole?

b) mitä toimenpiteitä/tapahtumia se vaatisi?

- Mitä voin itse asialle tehdä?

c) Mitä teen tai mitä yksikköni voi tehdä asian korjaamiseksi? Mitä siitä seuraa?

d) Missä tilanteessa en voi tehdä asialle mitään? Minne kerron siinä tapauksessa?

**VAPAAAN SANAN ALUE, LISÄYKSIÄ JA AJATUKSIA PERHETYÖHÖN LIIT-
TYEN:**